

บทที่ 2

แนวความคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

ในบทนี้จะแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน กล่าวคือ

ส่วนแรก จะกล่าวถึงแนวความคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยได้เลือกใช้แนวความคิดและทฤษฎีโครงสร้างอำนาจเป็นหลักในการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจในชุมชนเมืองพัทยา ซึ่งผู้อยู่ในโครงสร้างอำนาจก็คือ กลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองเพียงกลุ่มเดียวซึ่งรวมตัวกันเป็นกลุ่มการเมือง โดยอาศัยระบบอุปถัมภ์ลักษณะไทยๆ มีความมุ่งหวังที่จะเข้าไปเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดทิศทางความเป็นไปของเมืองพัทยา เป็นกลุ่มผู้ปกครองที่มีอำนาจและอิทธิพลสูงสุดของชุมชน มีลักษณะที่ผูกขาดอำนาจการตัดสินใจทางการเมือง และส่งผลต่อการตัดสินใจในการบริหารกิจการของเมืองพัทยาด้วย ส่วนประชาชนส่วนใหญ่ของเมืองพัทยาจะเป็นผู้ถูกปกครอง คอยรับผลจากการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ จากคนกลุ่มเล็กผู้ครองอำนาจ

จากลักษณะดังกล่าว จึงเห็นควรใช้แนวความคิดและทฤษฎีเพื่อประกอบการพิจารณาสภาพโครงสร้างอำนาจในการเมืองท้องถิ่นของเมืองพัทยา ซึ่งสามารถแยกการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประเด็น คือ

(1) การที่โครงสร้างอำนาจในชุมชนเมืองพัทยามีลักษณะกระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่ม ซึ่งเป็นกลุ่มชนชั้นนำที่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มการเมือง มีอำนาจและอิทธิพลเหนือกว่ากลุ่มอื่นๆ ในชุมชนมากจนเกิดสภาพที่เรียกว่า "ไร้คู่แข่งทางการเมือง" การเข้ามามีอำนาจทางการเมืองของกลุ่มดังกล่าว โดยผ่านระบบการเลือกตั้งในรูปการปกครองท้องถิ่นแบบเทศบาลระบบผู้จัดการ มีผลอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจการบริหารกิจการของเมืองพัทยา เพื่อความเข้าใจประเด็นดังกล่าว จึงจำเป็นต้องนำแนวความคิดและทฤษฎีโครงสร้างอำนาจมาประกอบการอธิบาย และเสริมด้วยแนวความคิดและทฤษฎีการเมืองและกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในบางส่วน

(2) ลักษณะการเกิดกลุ่มชนชั้นนำที่สามารถยึดเหนี่ยวกันไว้อย่างเหนียวแน่นและยาวนานได้ เป็นเพราะกลไกการสร้างความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย ซึ่งเป็นลักษณะการเกิดกลุ่มทั่วไปของสังคมไทยด้วย และการเกิดระบบอุปถัมภ์ภายในกลุ่มชนชั้นนำตนเอง ก็คือการเกิดระบบอุปถัมภ์ในการเมืองท้องถิ่นของเมืองพัทยา ส่วนผลจากระบบอุปถัมภ์ที่อาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างสมาชิกในกลุ่มซึ่งเป็นกลุ่มที่ผูกขาดอำนาจทางการเมืองนั้น เมื่อกลุ่มดังกล่าวเข้าไปทำหน้าที่ด้านการตัดสินใจในการบริหารกิจการเมืองพัทยา

จึงอาจจะตัดสินใจในทางก่อบริษัทแก่สมาชิกในกลุ่มหรือบุคคลแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับสมาชิกเหล่านั้น และสามารถทำได้ง่าย เนื่องจากกลุ่มที่มีอำนาจตัดสินใจนั้นเป็นคนกลุ่มเดียวกัน จึงไม่ถูกตรวจสอบจากคนกลุ่มอื่นๆ เพื่อสร้างความเข้าใจในประเด็นที่สองนี้ จำเป็นต้องนำแนวความคิดและทฤษฎีระบบอุปถัมภ์มาใช้ในการอธิบาย

ส่วนที่สอง เป็นการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อทราบถึงข้อค้นพบ รูปแบบ และผลที่ได้รับจากการวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งประเภทงานวิจัยโดยจัดเป็นประเภท เพื่อสะดวกในการนำเสนอ และในการสร้างความเข้าใจคือ

- (1.) งานวิจัยทางด้านโครงสร้างอำนาจในชุมชน
- (2.) งานวิจัยทางการเมืองท้องถิ่น และ
- (3.) งานวิจัยทางการเมืองการปกครองเมืองพัทยา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่หนึ่ง: แนวความคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

ประเด็นที่หนึ่ง: แนวความคิดและทฤษฎีโครงสร้างอำนาจ

แนวความคิดและทฤษฎีโครงสร้างอำนาจได้ให้ความหมายโครงสร้างอำนาจไว้
กล่าวคือ

โครงสร้างอำนาจ (power structure) หมายถึง เนื้อหาที่เป็นแบบแผนของ
ความสัมพันธ์ภายใน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชนชั้นที่มีอำนาจและอิทธิพลในการ
ตัดสินใจของชุมชน ซึ่งชุมชนนั้นจะมีขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ก็ได้ และรูปแบบโครงสร้าง
อำนาจอาจจะมีเพียงกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่ม ที่เข้ามามีส่วนในการใช้อำนาจ

โครงสร้างอำนาจในชุมชน (community power structure) ซึ่งเป็นแบบแผน
ของความสัมพันธ์ภายในโครงข่ายของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งอาจเป็นโครงสร้างขนาด
ใหญ่หรือเล็ก และอาจเป็นโครงสร้างอำนาจแบบผูกขาด หรือการกระจายอำนาจก็ได้ ทั้งนี้ขึ้น
อยู่กับลักษณะของชุมชนและระดับความเจริญทางเศรษฐกิจ โดยทั่วไปแล้วบุคคลที่อยู่ในโครง
สร้างอำนาจคือชนชั้นนำของชุมชนนั่นเอง

ดังนั้นการศึกษาโครงสร้างอำนาจในเมืองพัทยา ตามแนวความคิดและทฤษฎี
โครงสร้างอำนาจ จะทำให้ทราบว่า ใครคือผู้ที่อยู่ในโครงสร้างอำนาจหรือชนชั้นนำของชุมชน
เมืองพัทยา ซึ่งเป็นบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีอำนาจและอิทธิพลในการตัดสินใจของชุมชน และใน
กลุ่มคนนั้นมีความสัมพันธ์ทางอำนาจกันอย่างไร ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะอธิบายถึงเครือข่าย
ความเชื่อมโยงให้เห็นภาพ และจะอธิบายประกอบด้วยทฤษฎีระบบอุปถัมภ์ และยังทำให้ทราบ
ว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่สำคัญๆ ซึ่งมีส่วนช่วยผลักดันให้คนกลุ่มดังกล่าวขึ้นมาเป็นชนชั้นนำใน
ชุมชน ซึ่งก็คือการมีทรัพยากรทางการเมืองในการแสวงหาอำนาจที่แตกต่างกัน ประกอบกับ
การผูกพันกันด้วยสายใยระบบอุปถัมภ์ และการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะอาศัยวิธีศึกษาโครงสร้าง
อำนาจแบบชนชั้นนำนิยม จึงสามารถอธิบายได้อีกด้วยว่า ลักษณะการเป็นชนชั้นนำที่อยู่ใน
โครงสร้างอำนาจเป็นชนชั้นผู้ปกครองซึ่งจะเป็นคนจำนวนน้อย และทำหน้าที่ทางการเมือง ผูก
ขาดอำนาจ และแสวงหาผลประโยชน์ให้กับพวกตน และทำหน้าที่ปกครองประชาชนส่วนใหญ่

โดยทั่วไปการศึกษาโครงสร้างอำนาจมักนิยมศึกษาระดับชุมชน เพราะ
สามารถศึกษาได้ง่ายกว่าระดับประเทศ และแนวทางที่นิยมในการศึกษาโครงสร้างอำนาจใน
ชุมชนก็คือแนวชนชั้นนำ ซึ่งเป็นแนวเดียวกับที่ผู้วิจัยใช้ศึกษา แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีแนวทาง
อื่นที่จะศึกษาได้อีก นอกเหนือจากสำนักชนชั้นนำนิยม ซึ่งก็คือ สำนักมาร์กซิสต์ และสำนัก

พหุนิยม แต่ที่เด่นชัดจริงๆ มีสองสำนัก คือ สำนักชนชั้นนำนิยม และสำนักพหุนิยม สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้จะใช้วิธีการศึกษาแบบสำนักชนชั้นนิยมเป็นหลักโดยมีการดัดแปลงบางส่วน และใช้การศึกษาแบบสำนักพหุนิยมประกอบเพื่อให้เข้าถึงข้อมูลได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งจะอธิบายโดยละเอียดต่อไปในส่วนของวิธีการศึกษา ส่วนสำนักมาร์กซิสต์ไม่ได้นำมาประกอบการศึกษาจึงขอกล่าวแต่พอสังเขป

ตามลักษณะที่ได้อธิบายโครงสร้างอำนาจในตอนต้น จึงพอจะสรุปได้ว่า

แนวทางในการศึกษาโครงสร้างอำนาจในชุมชน มี 3 แบบ ดังต่อไปนี้

- โครงสร้างอำนาจแบบมาร์กซิสต์ (marxism)
- โครงสร้างอำนาจแบบพหุนิยม (pluralism)
- โครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนำนิยม (elitism)

โครงสร้างอำนาจแบบมาร์กซิสต์ (marxism): ศึกษาในแง่ของการแข่งขันระหว่าง 2 ชั้นชั้น "DICHOTOMOUS" คือชนชั้นผู้ปกครอง ซึ่งเป็นชนชั้นนายทุน (capitalist class) เป็นชนกลุ่มน้อยที่ไม่ได้ทำการผลิตแต่สามารถควบคุมวิถีการผลิตไว้ได้ และยังสามารถควบคุมการดูดซับผลผลิตส่วนเกินจากชนกลุ่มใหญ่ผู้ทำการผลิตอีกด้วย และชนชั้นผู้ได้ปกครอง ซึ่งเป็นชนชั้นกรรมาชีพ (working class) เป็นคนกลุ่มใหญ่ที่เป็นผู้ผลิต แต่ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของชนกลุ่มน้อยดังกล่าว และผลจากการต่อสู้ระหว่างชนชั้นในสังคมยุคหนึ่งจะก่อให้เกิดชนชั้นในลักษณะใหม่

โครงสร้างอำนาจแบบพหุนิยม (pluralism): โครงสร้างอำนาจแบบพหุนิยมเป็นแนววิเคราะห์ของนักรัฐศาสตร์กลุ่มพหุนิยม (pluralism) ที่มีแนวความคิดพื้นฐานได้แย่งกลุ่มชนชั้นนำนิยม ในประเด็นที่ว่า "อำนาจเกิดขึ้นจากการมีสถานภาพในองค์การทางสังคมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งสูงของสถาบันโดยเขาจะเป็นผู้มีอำนาจ ไม่ว่าเขาจะกระทำการให้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจหรือไม่ก็ตาม" ส่วนกลุ่มพหุนิยมมีแนวความคิดว่า "อำนาจเกิดขึ้นจากการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ บุคคลจะมีอำนาจต่อเมื่อเขาได้เข้ามีส่วนร่วมโดยตรงต่อการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น"¹

¹ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, เอกสารชดววิชา 81311 หลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์ 2 (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2531), หน้า 35.

แนวความคิดพื้นฐานของกลุ่มพหุนิยมเชื่อว่า การเมืองเป็นเรื่องของการแข่งขันของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ในสังคม กลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้ต่างก็เป็นอิสระต่อกัน การที่บุคคลอยู่ในตำแหน่งที่แตกต่างกัน อาจทำให้บุคคลมีลักษณะเฉพาะในตำแหน่งหลายอย่างที่แตกต่างกันอย่างเด็ดขาดได้ เช่น บุคคลอาจมีอำนาจทางการเมืองสูง แต่มีอำนาจทางเศรษฐกิจต่ำก็ได้ ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวนี้คือ โครงสร้างอำนาจมีลักษณะ "หลากหลาย" ในมิติที่แตกต่างกัน

แผนภาพที่ 1: ประเภทของกลุ่มภายในสังคม

กลุ่มสังคม

กลุ่มการเมือง

กลุ่มเศรษฐกิจ

ที่มา: ระดม วงษ์น้อย, แนวความคิดเรื่องชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจชุมชน, หน้า 20.

แนวความคิดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า กลุ่มพหุนิยมก็ยอมรับการมีอยู่ของชนชั้นนำ แต่จะเป็นลักษณะกระจายไปตามประเด็นทางการเมือง (political issue) และการคงอยู่ของผู้นำจะต้องคำนึงถึงความต้องการของมวลชน และนักพหุนิยมแบบใหม่เน้นให้เห็นคุณลักษณะของพหุนิยมชนิดใหม่ อันมีหลักการที่ว่า "ปัจเจกบุคคลสามารถมีส่วนร่วมและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ" และกลุ่มพหุนิยมใหม่ก็ยอมรับว่า ปัจเจกบุคคลมีความสำคัญในระดับที่ลดลง หันมามุ่งสนใจพฤติกรรมของกลุ่ม แต่ก็ยังไม่ละทิ้งความสำคัญของปัจเจกบุคคลเสียเลยทีเดียว เพราะกลุ่มเกิดจากการรวมตัวของปัจเจกบุคคล ส่วนการแบ่งปันระหว่างกลุ่มก็ยังคงเป็นการแข่งขันของผู้นำซึ่งมีอำนาจอันชอบธรรมเพราะเป็นอำนาจจากการเป็นตัวแทนสมาชิกส่วนใหญ่²

² ระดม วงษ์น้อย, แนวความคิดเรื่องชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจชุมชน (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 20.

กล่าวโดยสรุปแล้ว โครงสร้างอำนาจแบบพหุนิยม เป็นการนำแนวความคิด "พหุนิยม" มาเป็นกรอบความคิด โดยกลุ่มนี้มีแนวความคิดพื้นฐานที่ไม่เห็นด้วยกับกลุ่มชนชั้นนำนิยมที่เชื่อว่า ในชุมชนต่างๆ มีกลุ่มชนชั้นนำที่รวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น ผู้ขาดการใช้อำนาจและการตัดสินใจในทุกๆ กิจกรรม แต่กลุ่มพหุนิยมเชื่อว่าในทุกสังคมที่มีการแข่งขันกันระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ อำนาจและโครงสร้างอำนาจจึงไม่ตายตัว แต่จะเปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายหรือการเข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในนโยบายหรือกิจกรรมของชนชั้นนำโดยตรง การเข้าแข่งขันของกลุ่มผลประโยชน์นี้เอง จึงเป็นเหตุของการเปลี่ยนแปลงกลุ่มที่เข้ามาใช้อำนาจในศูนย์อำนาจ ดังนั้นอำนาจตามแนวความคิดของพหุนิยม หมายถึง การเข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชน ผลของการตัดสินใจในกระบวนการตัดสินใจนี้เป็นการแสดงออกของความสัมพันธ์ที่ใครจะควบคุมหรือครอบงำพฤติกรรมของสมาชิกคนอื่นๆ ของชุมชน

โครงสร้างอำนาจแบบพหุนิยมที่เสนอมาข้างต้น สำหรับเมืองพัทธานัน แนวความคิดดังกล่าวสามารถนำมาปรับใช้วิเคราะห์กับเมืองพัทธานันได้ แต่ไม่ใช่ในสภาวะปัจจุบันความจริงแล้ว เมืองพัทธานันมีลักษณะของสังคมพหุนิยมครบทุกอย่าง เพียงแต่ถูกปิดโอกาสการแข่งขันจากกลุ่มที่ครองอำนาจทางการเมืองปัจจุบัน การวิเคราะห์สภาพสังคมและโครงสร้างอำนาจของเมืองพัทธานัน จึงต้องศึกษาจากแนวคิดชนชั้นนำนิยมตั้งที่จะกล่าวต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้นำแนวการพิจารณาที่กล่าวว่า บุคคลจะมีอำนาจต่อเมื่อเขาได้เข้ามีส่วนร่วมโดยตรงต่อการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ซึ่งใช้ศึกษาได้กรณีเฉพาะ เมื่อเกิดการผิดปกติในการเมืองของเมืองพัทธานัน เช่น เมื่อเกิดการชุมนุมประท้วง เป็นต้น และนำมาประยุกต์ใช้กับคำถาม ซึ่งจะอธิบายในวิธีการศึกษาต่อไป

โครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนำนิยม (elitism): โครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนำนิยม เป็นแนววิเคราะห์ของนักรัฐศาสตร์กลุ่มแนวความคิด "ชนชั้นนำ" (elitism) ซึ่งมีนักปรัชญาที่สำคัญคือ Vilfredo Pareto, Gaetano Mosca, Harold D. Lasswell และ Daniel Learner โดยแนวความคิดของกลุ่มชนชั้นนำนิยมมีแนวความคิดที่ว่า "ในแต่ละสังคมจะประกอบด้วย "ชนชั้นนำ" (elite) และ "ปวงชน" (mass) ชนชั้นนำซึ่งมีอำนาจในสังคมจะมีจำนวนน้อย ส่วนปวงชนมีจำนวนมากแต่ "ไร้อำนาจ" "³

แนวความคิดดังกล่าวปรากฏในงานเขียนของนักคิดกลุ่มชนชั้นนำนิยมเสมอ ดังเช่น Vilfredo Pareto ซึ่งกล่าวว่า "ทุกๆ คนจะถูกปกครองโดยชนชั้นนำซึ่งถูกเลือกสรรขึ้นมาจากประชาชน" Mosca ก็มีทัศนะในทิศทางเดียวกันกับ Pareto กล่าวคือ "ในทุกสังคมไม่ว่า

³ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, เอกสารการสอนชุดแนวความคิดหลักทางรัฐศาสตร์, หน้า 27.

จะเป็นสังคมที่ด้อยพัฒนาหรือสังคมที่เจริญจะมีคนอยู่สองชนชั้น คือชนชั้นผู้ปกครองและชนชั้นผู้ถูกปกครอง ชนชั้นปกครองมีจำนวนน้อยเป็นผู้ปฏิบัติภาระหน้าที่ทางการเมือง ผูกขาดอำนาจ กอบโกยผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ในขณะที่อีกชนชั้นหนึ่งมีจำนวนมาก ถูกกระทำและถูกควบคุมโดยชนกลุ่มแรก

Harold D. Lasswell และ Daniel Learner กล่าวถึงในเรื่องเดียวกันนี้ว่า "การค้นพบว่าการตัดสินใจในสังคมขนาดใหญ่ของทุกสังคมอยู่ในกำมือของคนจำนวนน้อยนั้นยืนยันว่าเป็นความจริงที่ว่า รัฐบาลทั้งหลายต่างเป็นรัฐบาลของคนจำนวนน้อย ไม่ว่าจะเป็รัฐบาลในนามของคนจำนวนน้อย คนๆ เดียว หรือคนหมู่มากก็ตาม"

นักคิดที่สำคัญที่ศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชนในแนวทางการศึกษาแบบชนชั้นนำนิยมที่สำคัญคือ ฮันเตอร์ (Hunter) มิลล์ (Mills) ดายน์ (Dye) และดอมฮอฟฟ์ (Domhoff) โดยพวกเขาเชื่อว่า ทุกชุมชนจะมีคนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่เป็นผู้ใช้อำนาจเหนือทรัพยากรและบุคคลในสังคม และสามารถควบคุมผลการตัดสินใจที่สำคัญๆ ในชุมชน

ฮันเตอร์ได้พัฒนาวิธีการศึกษาโครงสร้างอำนาจโดยพิจารณาจากชื่อเสียงเพื่อพิจารณาว่าใครคือชนชั้นนำในชุมชน โดยสอบถามจากบุคคลที่มีอิทธิพลในธุรกิจ หรือในหน่วยการปกครองของท้องถิ่น จากนั้นจะถามผู้ที่รู้จักท้องถิ่นให้จัดลำดับบุคคลที่ถูกเสนอชื่อเป็นชนชั้นนำเท่าที่รวบรวมได้ในขั้นต้น ซึ่งอาจมีการเพิ่มหรือลดรายชื่อตามความเหมาะสม และสุดท้ายจะเหลือรายชื่อบุคคลซึ่งเป็นชนชั้นนำอยู่เพียงจำนวนหนึ่ง เช่นในกรณีศึกษาของแอตแลนต้า (Atlanta) ที่รายชื่อได้ลดลงจาก 175 คน เป็น 40 คนเท่านั้นที่เป็นชนชั้นนำ สำคัญของการศึกษาโดยพิจารณาจากชื่อเสียงจึงเป็นการพิจารณาโดยทำบัญชีผู้มีชื่อเสียงขึ้นมาจำนวนหนึ่ง และสัมภาษณ์เพื่อหาผู้ที่เป็นชนชั้นนำซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในบัญชีรายชื่อนั้นๆ อีกที

ส่วนการพิจารณาจากตำแหน่ง หรือการศึกษาชนชั้นนำที่อยู่ในอำนาจ (power elite) ซึ่งได้รับการพัฒนาขึ้นโดยมิลล์ (Mills) และเพื่อร่วมงานของเขาคือ ดอมฮอฟฟ์ และ ดายน์ (Domhoff and Dye) โดยสรุปว่า ในชุมชนส่วนใหญ่ อำนาจทางการเมืองจะถูกใช้โดยคนเพียงไม่กี่คน กลุ่มคนที่ใช้อำนาจการเมืองได้แก่บุคคลที่อยู่ในสถาบันหรือสมาคมทางการเมือง เศรษฐกิจ ทหาร หรือสังคม และบุคคลในสถาบันต่างๆ เหล่านี้มักมีความเกี่ยวข้อง เป็นกลุ่มเดียวกัน หรือมีความใกล้ชิดกัน⁴

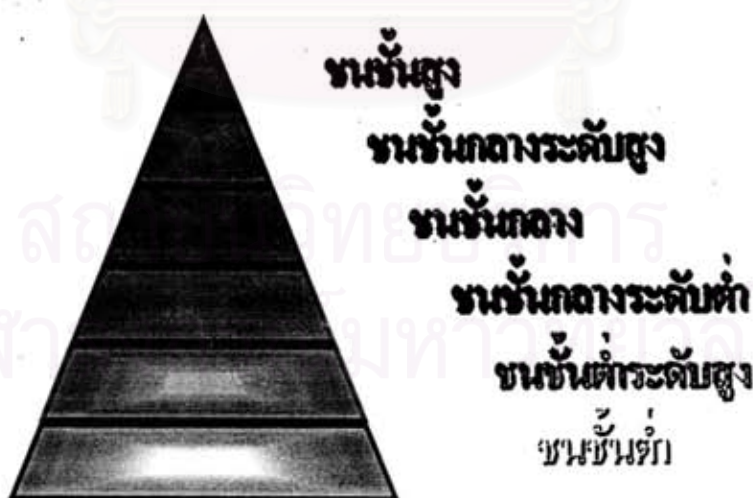
⁴ Reperto Sierra Sanalang, Community power, Decision making and status different in the villages of Southern Cavite, Philippines (Ann Arber Mich: University Microfilms International, 1985), pp. 13-16.

อย่างไรก็ตาม หากจะศึกษาโครงสร้างอำนาจในชุมชนโดยใช้วิธีการตามกลุ่มชนชั้นนำนิยมนี้ เรามักจะพบว่าจะต้องทำความเข้าใจศึกษาในเรื่องต่างๆ ต่อไปนี้คือ

- ขั้นแรก การระบุตัวบุคคลที่เป็นชนชั้นนำ (จะศึกษาอย่างละเอียดต่อไป)
- ขั้นที่สอง สืบรวจดูปัจจัยที่ส่งเสริมให้เป็นชนชั้นนำว่าปัจจัยใดบ้างที่อธิบายการเป็นชนชั้นนำ
- ขั้นที่สาม สืบรวจดูระดับชั้นของอำนาจและความสัมพันธ์ทางอำนาจของชนชั้นนำในระดับอำนาจที่ต่างๆ กัน
- ขั้นที่สี่ อาจศึกษาถึงความแตกต่างระหว่างชนชั้นนำกับบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้รับการยกย่องให้เป็นชนชั้นนำ

แนวความคิดพื้นฐานของโครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนำนิยมกล่าวว่า ระบบสังคมทั้งหลายต่างประกอบขึ้นด้วยบุคคลซึ่งมีคุณลักษณะแตกต่างกันในด้านสถานภาพเกียรติภูมิ และอิทธิพลที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคม ที่สำคัญคือในการแบ่งโครงสร้างด้านสถานภาพจะแบ่งเป็นกลุ่มชนชั้นทางสังคม (social class) แนวความคิดนี้ถือว่า ปัจจัยต่างๆ ที่เป็นตัวกำหนดสถานภาพทางสังคมของระบบสังคม ประกอบขึ้นด้วยกลุ่มหรือชนชั้นต่างๆ ซึ่งสามารถจัดเป็นลำดับชั้นได้ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2: ชนชั้นทางสังคม

ที่มา: ระดม วงษ์น้อย, แนวความคิดเรื่องชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจชุมชน, หน้า 19.

จากภาพ กลุ่มชนชั้นที่อยู่สูงสุดของปิรามิดเป็นชนชั้นสูง กล่าวคือ เป็นกลุ่มที่มีการงานดี มีอิทธิพล มีการศึกษาสูง มีชาติตระกูลสูง มีรายได้มาก มีอำนาจทางการเมือง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง เป็นกลุ่มที่มีสิ่งต่างๆ ดังกล่าวมานี้มากกว่ากลุ่มอื่นที่รองๆ ลงมา

กล่าวโดยสรุปแล้ว แนวความคิดโครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนำนิยมมองว่า อำนาจการตัดสินใจทางการเมืองในสังคมจะอยู่ที่ชนชั้นแห่งอำนาจ และสำนักนี้เชื่อว่า ในทุกชุมชนมีชนชั้นนำกลุ่มหนึ่งรวมตัวกันผูกขาดอำนาจและการตัดสินใจของชุมชนในทุกเรื่อง กลุ่มนี้จะอธิบายอำนาจและโครงสร้างทางอำนาจโดยคะแนนที่ชนชั้นนำได้รับการระบุและเรียงลำดับจากสมาชิกของชุมชนทั่วไป เป็นการมองจากชื่อเสียงของบุคคล โดยให้สมาชิกในชุมชนระบุว่า ในชุมชนนั้นใครมีอำนาจ และให้จัดลำดับความมีอำนาจ บุคคลใดได้รับการระบุมากที่สุดว่ามีอำนาจ และถูกจัดให้อยู่ในระดับสูงมากๆ ก็นับว่าเป็นคนมีอำนาจมาก⁵

จากการศึกษาโครงสร้างอำนาจในชุมชนนั้นพบว่า มีข้อแตกต่างกันไปตามแนวความคิดที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยที่สำนักชนชั้นนำนั้นใช้วิธีการศึกษาแบบระบุบุคคลที่มีชื่อเสียงมากเป็นบุคคลที่เป็นชนชั้นนำ และมีข้อสรุปเบื้องต้นว่า มีชนชั้นนำจำนวนน้อยที่ผูกขาดอำนาจ และจะเป็นผู้ตัดสินใจของชุมชน พร้อมกับสรุปรูปแบบโครงสร้างอำนาจว่า เป็นแบบปิรามิด (pyramid) ส่วนสำนักพหุนิยมกล่าวถึงการศึกษากลุ่มแรกว่า ไม่สามารถค้นพบโครงสร้างอำนาจได้อย่างแท้จริง ดังนั้นสำนักพหุนิยมจึงมีวิธีการศึกษาโครงสร้างอำนาจจากกระบวนการตัดสินใจ (decision making) และประเด็นในการตัดสินใจในกิจกรรมของชุมชน ซึ่งข้อค้นพบตามวิธีการดังกล่าวพบว่า ชนชั้นนำมีอยู่จริงแต่ในลักษณะแบบกระจายไปตามประเด็นทางการตัดสินใจในนโยบายท้องถิ่น มีลักษณะเป็นแบบปิรามิด แต่ลักษณะความไม่สมดุลทางสถาบันยังมีอยู่ (imbalance institution) กล่าวคือสถาบันทางเศรษฐกิจ และสถาบันทางการเมืองจะผูกขาดอำนาจการตัดสินใจ แต่ศูนย์กลางสำคัญในการตัดสินใจโดยตรงยังอยู่ภายใต้การชี้นำของผู้นำทางเศรษฐกิจอยู่เช่นเดิม

จากการศึกษาโครงสร้างอำนาจของชุมชนจากสามสำนักดังกล่าวทำให้ทราบถึงปรากฏการณ์ของผลของการศึกษาที่แตกต่างกัน และการไม่สามารถชี้ชัดลงไปได้ว่าผลของการศึกษาที่แตกต่างกันนั้นเป็นผลมาจากอิทธิพลของวิธีการศึกษาที่ทำให้ผลออกมาแตกต่างกันหรือไม่ หรือผลของการศึกษาที่แตกต่างกันนั้นเป็นเพราะเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจริงๆ มิได้เกิดจากความผิดพลาดของวิธีการศึกษาและเครื่องมือทางการศึกษา ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้เป็นเรื่องยากที่จะชี้ให้แน่ชัดลงไปถึงปัญหาที่เกิดขึ้น

⁵ ระดม วงษ์น้อย, แนวคิดเรื่องชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจชุมชน, หน้า 19-20.

อย่างไรก็ตาม เพื่อลดปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ดังนั้นในปัจจุบัน การศึกษา โครงสร้างอำนาจจะมีการศึกษาเปรียบเทียบและใช้วิธีการศึกษาแบบผสมผสานกัน ดังเช่น Robert Presthus ทำ เพื่อการค้นพบข้อเท็จจริงของปรากฏการณ์ทางสังคมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำการศึกษาได้ และจากเหตุผลเดียวกันนี้เอง ผู้วิจัยจึงได้สร้างกรอบการศึกษาโดยอาศัย แนววิธีการศึกษาแบบชนชั้นนำบางส่วน และแนวพหุนิยมบางส่วนมาประยุกต์เข้าด้วยกัน เพื่อให้เหมาะแก่ที่จะใช้ศึกษาลักษณะโครงสร้างชนชั้นนำเมืองพัทยาโดยตรง

วิธีการศึกษาโครงสร้างอำนาจในชุมชนเมืองพัทยา

จากลักษณะเมืองพัทยามีกลุ่มการเมืองเพียงกลุ่มเดียวครองอำนาจทางการเมืองมาโดยตลอด และมีความชอบธรรมในการใช้อำนาจ เพราะเป็นกลุ่มที่มาจากกาเลือกตั้งจากประชาชน การศึกษาโครงสร้างอำนาจในชุมชนเมืองพัทยา หรือการศึกษากลุ่มชนชั้นนำ ผู้ครองอำนาจในชุมชนเมืองพัทยา จึงถูกนำมาใช้หาข้อค้นพบว่า อำนาจในชุมชนเมืองพัทยามี การกระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มเพียงกลุ่มเดียวจริงหรือไม่เป็นเป้าหมายหลัก และกลุ่มนั้นคือกลุ่ม การเมืองท้องถิ่นด้วย เพราะตามทฤษฎีนี้ กลุ่มที่ครองอำนาจ คือ กลุ่มเข้ามาจัดสรรประโยชน์ หรือมาเข้ามาบริหาร ซึ่งในระดับท้องถิ่นก็คือกลุ่มการเมือง ฉะนั้น ย่อมส่งผลต่อการตัดสินใจในการบริหารกิจการเมืองพัทยาด้วย ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มของเมืองพัทยา เป็นไปในลักษณะใดนั้น จะศึกษาต่อไปด้วยทฤษฎีระบบอุปถัมภ์ ซึ่งจะกล่าวในส่วนต่อไป

วิธีการศึกษาโครงสร้างอำนาจในชุมชนเมืองพัทยาที่ต้องการเสนอมีดังนี้ กล่าว คือ ใช้วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากตำแหน่ง และโดยพิจารณาจากชื่อเสียง อันเป็น แนวทางการศึกษาของสำนักชนชั้นนำนิยม และใช้วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตามแนวทางการศึกษาของสำนักพหุนิยม ซึ่งหากผลการตัดสินใจ เป็นไปตามที่ได้ตัดสินใจก็จะเป็นผู้ที่มีอำนาจหรือเป็นชนชั้นนำ

ขั้นตอนในการศึกษา

1. เริ่มจากระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากชื่อเสียง โดยการรวบรวมรายชื่อของบุคคลที่เชื่อว่าเป็นชนชั้นนำของเมืองพัทยา โดยอาศัยจากการสำรวจเอกสารในรูปแบบบทความจากหนังสือพิมพ์หรือนิตยสารก่อน แล้วไปลงพื้นที่ถามบุคคลที่คลุกคลีกับการเมืองในเมืองพัทยา หรือติดตามสนใจเรื่องราวของเมืองพัทยามาตลอด แต่จากการศึกษาพบว่าไม่สามารถรวบรวมรายชื่อกลุ่มคนดังกล่าวได้ เพราะอัตราความถี่ในการพูดถึงบุคคลชั้นนำใน

เมืองพัทยาที่มีความถี่เด่นมีเพียงคนเดียว ส่วนคนอื่นๆ จะมีลักษณะกระจายไม่ชัดเจน จึงไม่สามารถใช้วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากชื่อเสียงแบบสองชั้น* ได้

2. เมื่อพอจะทราบข้อมูลในเบื้องต้นแล้ว จึงใช้วิธีการศึกษาโดยพิจารณาจากชื่อเสียงแบบชั้นเดียว** แทน เพื่อเสริมจากข้อมูลที่ได้มาครั้งแรกๆ แต่ผลปรากฏว่า มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับแบบสองชั้น คือมีคนเดียวที่เด่น ส่วนคนอื่นๆ คะแนนจะตามมาห่างๆ และมีกล่าวถึงชนชั้นนำโดยตำแหน่งว่าเป็นชนชั้นนำ

3. ใช้วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยตำแหน่ง โดยบุคคลเหล่านี้ได้รับการเสนอว่าเป็นชนชั้นนำเพราะผู้ให้สัมภาษณ์พิจารณาจากตำแหน่งที่เป็นทางการของพวกเขา และเมื่อผู้วิจัยได้ทราบถึงตำแหน่งเหล่านั้นแล้ว ก็ได้นำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการเลือกพิจารณาว่าจะสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคลเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นชนชั้นนำโดยพิจารณาจากตำแหน่ง น่าจะให้คำตอบว่า ใครคือชนชั้นนำที่พวกเขาเห็นว่าเป็นได้ บุคคลกลุ่มดังกล่าวคือ กลุ่มคนที่ครองอำนาจทางการเมืองพัทยาในปัจจุบัน และนักธุรกิจขนาดใหญ่ในเมืองพัทยา

4. ใช้วิธีระบุตัวชนชั้นนำแบบการเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ โดยการสังเกตการประชุมสภา และการสอบถามจากบุคคลต่างๆ ตามข้อสาม ดูจากโครงการพัฒนาเมืองพัทยาในด้านต่างๆ ที่เป็นโครงการพัฒนาที่สำคัญและเกี่ยวพันกับการใช้จ่ายเงินงบประมาณเพื่อการดำเนินโครงการนั้นๆ ว่าใครเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจ หรือลอบบี้ (lobby) การตัดสินใจในแต่ละครั้ง เพื่อทราบชนชั้นนำในการตัดสินใจ

* การใช้วิธีการนี้ผู้วิจัยจะใช้วิธีการใดๆ รวบรวมรายชื่อของบุคคลที่เชื่อว่าเป็นชนชั้นนำของชุมชนก่อน ส่วนมากมักเป็นคนที่เด่นๆ ในองค์การทางธุรกิจ การเมือง สังคม ราชการ ศาสนา ฯลฯ แล้วผู้วิจัยจะนำรายชื่อดังกล่าวไปให้บุคคลที่รู้เรื่องราวของชุมชนเมืองพัทยาตี ทำการคัดเลือกบุคคลที่เป็นชนชั้นนำจากรายชื่อนั้นอีกต่อหนึ่ง และขอให้เรียงลำดับความสำคัญที่สมาชิกในชุมชนยอมรับรายชื่อที่เลือกด้วยก็ได้ โปรดดู เรื่องเดียวกัน, หน้า 31-32.

** กระทำโดย การสอบถามสัมภาษณ์ประชาชนในชุมชนที่ศึกษาว่า ใครคือชนชั้นนำ ใครคือผู้มีอำนาจในชุมชน โดยขอให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แต่ละคน เสนอรายชื่อของชนชั้นนำมาจำนวนหนึ่ง เช่น 5 คน แล้วแต่ความเหมาะสม และขอให้ผู้ถูกสัมภาษณ์จัดระดับน้ำหนักของชนชั้นนำแต่ละคนที่เสนอมา โดยประชากรตัวอย่างที่จะสัมภาษณ์ อาจเป็นหัวหน้าครอบครัว หรืออาจเป็นแคคนที่ช่วยเหลืองานของชุมชน หรืออาจเป็นคนที่ผู้วิจัยคิดว่ามีความรอบรู้เกี่ยวกับความเป็นไปของชุมชนนั้น โปรดดู เรื่องเดียวกัน, หน้า 30-31.

ทั้งนี้การระบุดัชนชั้นนำไม่สามารถจะให้คะแนนได้ จึงไม่สามารถจัดลำดับได้ และไม่จำเป็นต้องให้คะแนน เพราะผลจากการสัมภาษณ์สามารถบอกได้อย่างเด่นชัดว่า บุคคลใดหรือคนกลุ่มใดเป็นชนชั้นนำของเมืองพัทยา ประกอบกับบุคคลที่ได้รับการเสนอชื่อส่วนใหญ่มีเพียงคนเดียว นอกจากนั้นจะถูกเสนอชื่อเป็นตำแหน่ง ซึ่งมีทั้งนักการเมืองท้องถิ่น และข้าราชการส่วนภูมิภาค และส่วนกลาง

แม้ว่าจะระบุดัชนชั้นนำได้ แต่หากจะให้เข้าใจโครงสร้างอำนาจในเมืองพัทยาจนสามารถระบุได้ถึงบุคคลที่เป็นชนชั้นนำ อันมีลักษณะของชนชั้นนำที่มีอำนาจอย่างทีกล่าวอ้างจริง จำเป็นต้องศึกษาแนวความคิดและทฤษฎีอำนาจและอิทธิพล กับแนวความคิดและทฤษฎีชนชั้นนำ เข้ามาประกอบกัน

จากที่การศึกษาโครงสร้างอำนาจเป็นการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชนชั้นนำในสังคม เพื่อความเข้าใจที่ดียิ่งขึ้น จึงขออธิบายถึงคำว่า "อำนาจ" ดังนี้

ความหมายของอำนาจ Robert A. Dahl ได้พิจารณาอำนาจไว้อย่างน่าสนใจว่า หมายถึง ศักยภาพหรือความสามารถในการควบคุมบุคคลอื่นหรือกลุ่มอื่นให้ปฏิบัติตามส่วนอิทธิพลหมายถึง การแสดงซึ่งการใช้อำนาจ⁶ และยังอธิบายว่าอิทธิพลเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติ (relation among actors) นั่นคือ ผู้ปฏิบัติผู้หนึ่งสามารถจูงใจ หรือทำให้ผู้ปฏิบัติผู้อื่นปฏิบัติในสิ่งที่ตนต้องการ ซึ่งในภาวะปกติแล้ว หากไม่มีการจูงใจที่ว่านั้น ผู้ปฏิบัติอื่นๆ ก็จะไม่ปฏิบัติในสิ่งนั้นเลย แต่จะปฏิบัติไปอีกทางหนึ่ง⁷

การใช้ความสัมพันธ์เชิงอิทธิพล (influent relationship) จะต้องมีคนมากกว่าหนึ่ง ถ้ามีคนเดียว ความสัมพันธ์เชิงอิทธิพลจะไม่เกิด อิทธิพลจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม สมาคม องค์กร หรือรัฐ นั่นเอง⁸

Dahl ได้อธิบายถึงปัจจัยที่ส่งเสริมให้บุคคลมีอิทธิพล โดยพิจารณาสาเหตุที่บุคคลหรือกลุ่มที่มีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เนื่องจากสาเหตุดังต่อไปนี้⁹

⁶ Robert A. Dahl, Modern Political Analysis (New Delhi: Prentice Hall of India Private limited, 1975), p. 8.

⁷ Ibid. , p. 4.

⁸ Ibid. , p. 3.

⁹ Ibid. , p. 28.

1. บุคคลนั้นมีทรัพยากรทางการเมือง (political resources) อยู่ในความครอบครองมากกว่าบุคคลอื่นๆ
2. แม้จะมีทรัพยากรทางการเมืองในความครอบครองเท่ากัน แต่บุคคลบางคนอาจจะใช้ทรัพยากรทางการเมืองได้มากกว่าคนอื่น ทำให้บุคคลนั้นมีอิทธิพลทางการเมืองเหนือกว่าบุคคลอื่นๆ
3. แม้จะมีทรัพยากรทางการเมืองในความครอบครองเท่ากัน แต่บุคคลบางคนสามารถใช้ทรัพยากรทางการเมืองได้ชำนาญ หรือมีประสิทธิภาพมากกว่าคนอื่นๆ

สำหรับนักรัฐศาสตร์ยุคก่อน เช่น Harold D. Lasswell¹⁰ ได้กล่าวถึงอำนาจไว้ดังต่อไปนี้

อำนาจ (power) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (participation in the making of decision) ส่วน อิทธิพล หมายถึง สถานะหรือตำแหน่งที่มีคุณค่า และพลังเต็มศักยภาพของคน หรือกลุ่มบุคคล (value position and potential of a person or group) Lasswell ได้เคยกล่าวไว้ว่า "การศึกษาการเมืองเป็นการศึกษาเรื่องอำนาจ ผู้มีอิทธิพลคือ ผู้ซึ่งได้มากที่สุดในเรื่องที่ต้องการ และผู้ได้รับมากที่สุดคือ ผู้นำ ผู้ได้รับน้อยคือ มวลชน"¹¹

ส่วนข้อสังเกตในความแตกต่างเรื่องของอำนาจและอิทธิพลสำหรับ โยชิฟูมิ ทามาตา คือ อำนาจ หมายถึง อำนาจทางการเมือง ส่วนอิทธิพล หมายถึง อำนาจไม่เป็นทางการ เพราะเชื่อว่า ผู้มีอำนาจ (power) สำหรับคนไทยคือ ผู้มีอาญาสิทธิ์ (authority) ซึ่งได้แก่ ข้าราชการ (พลเรือน ทหาร), นักการเมือง (รัฐมนตรี ส.ส. ส.จ. ส.ท. รวมทั้ง ส.ม.) และกำนันผู้ใหญ่บ้าน โดยถ้าผู้มีอาญาสิทธิ์ใช้อำนาจนอกเหนืออาญาสิทธิ์ที่ตนมี หรือเป็นอำนาจที่ผู้ไม่มีตำแหน่งทางราชการใช้นั้น จะถูกเรียกว่า อิทธิพล มากกว่าอำนาจ และสำหรับผู้มีอิทธิพลแล้ว จะพยายามมีอิทธิพลเหนือผู้มีอำนาจเพื่อจะทำได้ประโยชน์ของตนดำเนินไปต่อเนื่อง เรียกว่า เป็นเรื่องของ "การเมืองเชิงอิทธิพล" และนักธุรกิจจะมีแหล่งที่มาสำคัญที่สุดของอิทธิพลอยู่ในมือ ได้แก่อำนาจทางเศรษฐกิจ และสามารถใช้อิทธิพลเหนือข้าราชการในเกือบทุกระดับ¹²

¹⁰ Harold D. Lasswell, Politics: Who Gets What, When, How? (New York: McGraw-Hill, 1963), p. 14.

¹¹ Monte Palmer and William R. Thompson, The Comparative Analysis of Politics (Itaca Illinois: F.E. Peacock Publishers, 1978), p. 152.

¹² โยชิฟูมิ ทามาตา. "อิทธิพลและอำนาจ: การเมืองไทยด้านที่ไม่เป็นทางการ" แปลโดย พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ ใน ระบบอุปถัมภ์ (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 316-319.

นักวิชาการไทย ดิน ปรัชญาพฤทธิ์¹³ ได้ชี้่อีกว่า ความจริงแล้ว อำนาจและอิทธิพลแยกไม่ออกในทางปฏิบัติ ผู้มีอำนาจก็ดี ผู้มีอิทธิพลก็ดี อาจต้องอาศัยวิธีการต่างๆ ทั้งการขู่บังคับ การใช้กำลัง การชักย้ายถ่ายเท การโน้มน้าวจิตใจผู้อื่น การให้กำลังใจ และการชักชวน โดยใช้ร่วมกันหรือแยกกันไปตามกาลเทศะ ประสงค์จะให้ผู้อื่นปฏิบัติตามการให้เป็นไปตามความประสงค์ของตนหรือเพื่อส่วนรวม

แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับอำนาจและอิทธิพลนั้น เราไม่สามารถละเลยปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดอำนาจและอิทธิพลซึ่งจะขึ้นอยู่กับทรัพยากรทางการเมือง (political resources)¹⁴ การที่มีทรัพยากรทางการเมืองมาก ย่อมมีอำนาจมาก ดังนั้นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดมีอำนาจทางการเมืองสูง ย่อมหมายความว่าบุคคลหรือกลุ่มบุคคลดังกล่าวมีความสามารถในการแสวงหา การรักษา และการใช้อำนาจของตน ซึ่งอำนาจทางการเมืองนี้จะปรากฏในทุกกระบวนการทางการเมืองของทุกสังคม¹⁵ และทรัพยากรทางการเมืองก็คือทรัพยากรทางอำนาจด้วย เพราะเป็นตัวพื้นฐานสำคัญในการสร้างอำนาจ

ทรัพยากรทางอำนาจ¹⁶ เป็นแหล่งหรือฐานที่มาแห่งอำนาจ ทรัพยากรทางอำนาจสามารถเปลี่ยนมาเป็นอำนาจได้ ทรัพยากรทางอำนาจ หมายถึง สิ่งใดๆ ที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคล อาจนำมาใช้เพื่อให้เกิดอำนาจขึ้น ซึ่งมีอยู่หลายลักษณะ เช่น

- ก. การเป็นเจ้าของ ได้แก่ ปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจได้ เช่น เงินทอง ความรู้ ความชำนาญ บุคลิกลักษณะที่ดี เป็นต้น
- ข. การได้ดำรงตำแหน่งสำคัญในองค์กร เช่น ตำแหน่งในกองทัพ
- ค. การได้รับมอบอำนาจจากผู้อื่น เช่น การได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือได้รับมอบหมายจากนายกรัฐมนตรี ให้ทำหน้าที่ใดๆ เป็นต้น
- ง. การเป็นเจ้าขององค์กร เช่น เป็นเจ้าของธนาคาร

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

¹⁴ สุจิต บุญบงการ, การเมืองเปรียบเทียบปัญหาและแนวความคิด (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 18.

¹⁵ John R.P. French and Bertram Raven, "The Basic of Social Power" in D. Cartwright (ed), Studies in Social Power (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1955), pp. 154-160.

¹⁶ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, สังคมวิทยาการเมือง: หลักการและการประยุกต์ (กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาการพิมพ์, 2532), หน้า 29.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ เสนอว่า ทรัพยากรทางอำนาจ (ซึ่งก็คือทรัพยากรทางการเมือง) ได้แก่¹⁷

ก. โครงสร้างของสังคมที่สังกัดอยู่ โครงสร้างของสังคมจะกำหนดแหล่งที่อยู่ของคน เมื่อคนอยู่ในตำแหน่งที่สูงมากจะเป็นที่มาของการมีอำนาจได้

ข. บุคลิกภาพ เป็นทรัพยากรทางอำนาจที่สำคัญอย่างหนึ่ง ผู้ที่มีบุคลิกภาพดี จะทำให้มีอำนาจมาก บุคลิกภาพในที่นี้หมายถึง รูปร่างหน้าตา นิสัยใจคอ อายุขัย ความขยันขันแข็ง สถิติปัญญา เซอร์ไวพริบ ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ อดุมการณ์ และประสบการณ์

ค. ประวัติความเป็นมา ทำให้เกิดความสำคัญหลายอย่าง เช่น เกิดความรู้ ประสบการณ์ ความชำนาญ เกิดความภูมิใจ ประวัติความเป็นมาที่รวมถึงบุคคลและองค์การที่เขาสังกัดด้วย

ง. ความเป็นเจ้าของ คือ เป็นเจ้าของทรัพย์สิน เจ้าขององค์การ เจ้าของข่าวสาร เจ้าของสิ่งที่มีค่าอื่น ๆ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีทั้งปริมาณและคุณภาพ คือใครมีสิ่งเหล่านี้มาก ก็จะช่วยให้มีอำนาจมาก และถ้าหากสิ่งที่เป็นเจ้าของนั้นมีคุณภาพสูง ก็ยิ่งทำให้มีอำนาจมากขึ้น

จ. จากสัมพันธ์กับผู้อื่น ความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นจะเป็นทางให้เขายินดีช่วยเหลือ ทำให้มีพลัง มีความสนับสนุนมาก ซึ่งจะเป็นทางทำให้มีอำนาจมาก ความสัมพันธ์อันดีขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน และศิลปะการพูดโน้มน้าวจิตใจผู้อื่น ดังนั้นผู้ใดมีความสามารถจะเข้ากับผู้อื่นได้ พูดให้ผู้อื่นเห็นคล้อยตามได้มากย่อมมีอำนาจมาก

ฉ. สมัครพรรคพวก ไม่ว่าจะอยู่ในระบอบการปกครองใด ประชาธิปไตย หรือสังคมนิยมก็ตาม สมัครพรรคพวกย่อมมีความสำคัญทั้งสิ้น โดยมีพวกมากย่อมจะช่วยให้มีอำนาจมาก

ช. สถานการณ์ สถานการณ์บางอย่างต้องการคนบางประเภทขึ้นมาเป็นผู้นำ กล่าวคือ เข้าลักษณะสถานการณ์สร้างผู้นำ

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21-24.

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า ทรัพยากรทางอำนาจมีทั้งบุคคล วัตถุ และสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม บุคลิกภาพ และหากจะระบุทรัพยากรทางอำนาจมีประเภทต่างๆ ดังนี้

1. บุคคลอันได้แก่กองกำลังทหาร, สมัครพรรคพวก (บริวาร)
2. ชชาติกำเนิด เช่น การเป็นเจ้านาย หรือขุนนางในระดับสูง เป็นต้น
3. บุคลิกภาพ และความรู้ความสามารถ
4. ศาสนา เช่น การใช้อุดมการณ์ทางการเมืองที่สอดคล้องกับหลักการของศาสนาเป็นเครื่องมือสนับสนุนความชอบธรรมของผู้ปกครอง เป็นต้น
5. ฐานะทางเศรษฐกิจ
6. ตำแหน่งในสังคม
7. ประเพณี ค่านิยม หรือวัฒนธรรม

ทรัพยากรทางอำนาจแต่ละชนิดของสังคมแต่ละสังคม และแต่ละช่วงเวลา อาจมีลำดับความสำคัญแตกต่างกันออกไปได้ นั้นหมายความว่า ในช่วงเวลาหนึ่งของสังคมหนึ่ง ทรัพยากรทางอำนาจชนิดหนึ่งอาจมีความสำคัญมาก แต่ในอีกเวลาต่อมาอาจลดหรือหมดความสำคัญลงไป นอกจากนี้ ทรัพยากรทางอำนาจอาจได้รับการสร้างขึ้นใหม่ (หากจำเป็น) แทนของเก่าหรือสร้างเพิ่มขึ้นมาก็ได้

สำหรับเมืองพัทยา การที่กลุ่มการเมืองหลักสามารถสร้างความเข้มแข็งเหนือกลุ่มการเมืองอื่นได้เพราะการที่มีผู้อยู่ป้อมกั้น ซึ่งผู้อยู่ป้อมกั้นคนนั้น ย่อมมีทรัพยากรทางการเมืองมาก และสามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงสามารถรักษาอำนาจทางการเมืองไว้กับกลุ่มการเมืองหลักที่เขาสนับสนุนได้

การศึกษาชนชั้นนำเกี่ยวข้องกับการศึกษาโครงสร้างอำนาจโดยตรง เป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับอำนาจของชนชั้นที่มีอำนาจ หรือเรียกว่า โครงสร้างอำนาจ ซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ทางสังคม หรือความสัมพันธ์เชิงองค์กรของบรรดาสมาชิกของสังคมผู้มีอำนาจ และลักษณะการนำมาใช้ขึ้นอยู่กับว่า ศึกษาโครงสร้างอำนาจในระดับชุมชนหรือระดับประเทศ เพราะถ้าศึกษาระดับประเทศ ก็ต้องศึกษาชนชั้นนำระดับประเทศ แต่ถ้าศึกษาระดับ

ชุมชน ก็ศึกษาชนชั้นนำระดับชุมชน และคนเหล่านี้คือผู้ที่อยู่ตรงส่วนบนสุดของโครงสร้างอำนาจ

การที่ชนชั้นนำเป็นชนชั้นที่มีอำนาจในโครงสร้างสังคมตามที่กล่าวข้างต้นนั้น เป็นสิ่งที่สามารถเข้าใจได้ เพราะจากทฤษฎีชนชั้นนำ ที่มีรากฐานอยู่บนแนวความคิดเรื่องการแบ่งชั้นทางสังคม (social stratification) ซึ่งอธิบายว่า มนุษย์ในสังคมมีความไม่เท่าเทียมกัน มนุษย์บางคนเกิดมาในครอบครัวที่มีศักยภาพสูงกว่าครอบครัวอื่นๆ ดังนั้นความคิด คำพูด หรือการกระทำของมนุษย์ในครอบครัวนั้นจะมีความสำคัญมากในสังคม ในขณะที่มนุษย์ในครอบครัวอื่นไม่มี ความแตกต่างเหล่านี้จะนำไปสู่ความแตกต่างในการได้รับผลประโยชน์ในสังคม และจะนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันในสังคม (social inequality) ซึ่งจะขยายผลไปสู่ความแตกต่างในการครอบครองสิ่งที่ดีกว่าและสิ่งที่ด้อยกว่า โดยบุคคลผู้ที่ครอบครองสิ่งที่ดีกว่า จะขยายผลไปสู่การครอบครองเงินตรา สิทธิพิเศษ ชื่อเสียง หรือความมียอำนาจมากกว่าผู้ที่ด้อยกว่า¹⁸ ดังนั้นจึงสามารถแบ่งกลุ่มคนออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ กลุ่มคนที่มีอำนาจมีอิทธิพลมากในสังคม เรียกว่า ชนชั้นนำ หรือผู้ปกครอง (elite) ซึ่งมีจำนวนน้อย กับกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่ไม่มีอำนาจหรืออิทธิพลเท่ากลุ่มแรก เรียกว่า สามัญชน หรือผู้อยู่ใต้ปกครอง (non-elite) ความสัมพันธ์ของคนทั้ง 2 กลุ่มจะมีในลักษณะที่คนกลุ่มแรกหรือชนชั้นนำเป็นผู้มีอิทธิพล มีอำนาจ ในทางการเมืองการปกครอง เป็นผู้ตัดสินใจนโยบายของสังคม เป็นผู้ปกครองระดับประเทศหรือเป็นผู้นำระดับชุมชน เป็นต้น ขณะที่คนอีกกลุ่มหนึ่ง (สามัญชน) ไม่ได้มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านั้นโดยตรง ลักษณะของชนชั้นนำนี้ นักทฤษฎีกลุ่มชนชั้นนำเชื่อว่า ทุกๆ สังคมจะต้องมีชนชั้นนำอยู่เสมอ จึงอาจสรุปได้ว่า ชนชั้นนำ (elite) หมายถึง คนกลุ่มน้อยที่มีอำนาจและมีอิทธิพลมากที่สุด ครอบครองทรัพย์สินและความร่ำรวยมากที่สุด หรือมากกว่าคนกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน หรือสังคม คนกลุ่มน้อยที่อยู่บนจุดสุดยอดปิรามิดของการแบ่งชั้นทางสังคมดังกล่าว อาศัยความได้เปรียบที่สามารถเข้าถึงหรือเข้าควบคุมการตัดสินใจของชุมชนและสังคมเอาไว้ ซึ่งในปัจจุบัน การควบคุมอำนาจตัดสินใจดังกล่าวก็คืออำนาจปกครองนั่นเอง¹⁹ และสิ่งเหล่านี้เองที่ทำให้ชนชั้นนำอยู่ในโครงสร้างอำนาจในชุมชนเสมอ โดยเป็นผู้ปกครองและเป็นผู้มีอำนาจของสังคม

¹⁸ Carol Owen, Social Stratification (London: Routledge & K. Paul, 1968), pp. 2-3.

¹⁹ ไพโรจน์ ระดม วงษ์น้อย, แนวความคิดเรื่องชนชั้นนำ และการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน (ศูนย์วิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 10 และ Harold D. Lasswell and Daniel Lerner, The Comparative Study of Elite (Stanford: Stanford University Press, 1952), p. 7 และ Harold D. Lasswell, Politics: Who Gets What, When, How? (New York: Mcraw-Hill, 1963), p. 3.

จากแนวคิดข้างต้น เราสามารถสรุปความหมายและลักษณะแนวคิดชนชั้นนำได้ กล่าวคือ²⁰

1. คนกลุ่มน้อยที่อยู่ชั้นสุดยอดของปิรามิด เป็นชนชั้นที่อยู่สุดยอดในการแบ่งชั้นทางสังคม
2. เป็นชนชั้นที่ได้เปรียบชนชั้นอื่นๆ ในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีอำนาจ ทรัพย์สิน รวมถึงตำแหน่งที่ดีที่สูง
3. การที่ได้รับการยอมรับให้เป็นชนชั้นนำในสังคม มีปัจจัยกำหนดต่างๆ กัน ที่สำคัญที่สุดคือ ทรัพย์สินและอำนาจ สำหรับปัจจัยรองก็แล้วแต่ในแต่ละสังคมจะกำหนด
4. อาศัยการได้เปรียบในลักษณะต่างๆ ดังกล่าวจนกระทั่งได้รับการยอมรับจากประชาชน ชนชั้นนำจะอาศัยข้อได้เปรียบเข้าครอบครองโครงสร้างจุดยุทธศาสตร์ในการตัดสินใจของส่วนรวม นั่นคือ การเข้าไปใช้อำนาจปกครองแทนประชาชนส่วนรวม
5. จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด จะพบว่าในแต่ละสังคมจะมีชนชั้นนำได้หลายประเภทขึ้นอยู่กับค่านิยมการยอมรับของสังคมว่าจะเอาอะไร

ลักษณะสังคมที่มีโครงสร้างอำนาจในชุมชนที่มีชนชั้นนำดังที่กล่าวข้างต้น จะพบเห็นได้ง่ายในสังคมชนบทหรือสังคมในอดีต ที่มีระบอบอภิชนาธิปไตย (aristocracy) ที่อาศัยกฎของชนชั้นมาใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้ แต่ในสังคมอุตสาหกรรมที่มีความเจริญมาก อำนาจอาจไม่สามารถที่จะกำหนดได้ตามอำเภอใจ บุคคลจะมีการแลกเปลี่ยนและมีลักษณะเป็นพลวัตมากขึ้นในระหว่างกลุ่มหรือสถาบัน การจะตัดสินใจทำสิ่งต่างๆ อย่างอิสระ แม้ว่าจะเป็นสิ่งถูกต้องและดีที่สุด ก็อาจไม่สามารถกระทำได้โดยอิสระดังเช่นที่ปรากฏในอดีต เพราะหน้าที่ทางสังคมมีลักษณะจำเพาะและหลากหลายมากขึ้น บุคคลจึงไม่ได้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของใครโดยตรงคนเดียว ความเป็นพลเมืองที่มีสิทธิเท่าเทียมกัน ทำให้ไม่สามารถใช้วิธีการอย่างเดียวที่เชื่อว่าดีที่สุดในการทำสิ่งใดๆ รวมทั้งในการแสวงหาหรือมีอำนาจเหนือบุคคลอื่นได้²¹

การที่สังคมยิ่งเพิ่มความซับซ้อนขึ้นหรือสังคมทันสมัยขึ้น ผลประโยชน์ก็หลากหลายขึ้นตามสภาพสังคม คนจึงจำเป็นจะต้องประสานประโยชน์กันเข้าเป็นโครงสร้างของกลุ่มสมาคม กลุ่มพรรคพวก หรือองค์กร จึงจะเกิดผล หมายความว่า การที่บุคคลแต่ละคนที่มี

²⁰ ระดม วงษ์น้อย, แนวความคิดเรื่องชนชั้นนำ และโครงสร้างอำนาจชุมชน (ศูนย์วิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า 29-30.

²¹ Steven Vago, Social Change (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, 1989), pp. 227-228.

ผลประโยชน์อย่างเดียวกัน จะสามารถรวมกลุ่มกัน เพื่อดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ง่ายขึ้น และการนำเอาคุณค่าและผลประโยชน์ที่สัมพันธ์กันมารวมกันได้ ย่อมจะเกิดระบบอำนาจของกลุ่มคนขึ้น ซึ่งจะเป็นระบบย่อยอันเป็นส่วนหนึ่งของระบบอำนาจในชุมชน ดังนั้นในชุมชนที่มีลักษณะเช่นนั้น ย่อมประกอบไปด้วยระบบอำนาจย่อยหลายระบบอยู่ในระบบอำนาจในชุมชน บ้างก็ทำงานร่วมกัน บ้างก็ทำงานแข่งขันกัน ขึ้นกับว่า ผลประโยชน์จะไปด้วยกันได้มากน้อยเพียงใด

เมืองพัทยาที่ดูเหมือนจะทันสมัยและพัฒนาไปมาก แต่สภาพความเป็นจริงกลับไม่เป็นเช่นนั้น มีสาเหตุสำคัญคือ เป็นเพราะการพัฒนาที่เป็นแต่เพียงเปลือกนอก แต่สภาพภายในเมืองพัทยายังคงไม่พัฒนาตามสภาพทางกายภาพ เนื่องจาก การที่ถูกผูกขาดการพัฒนาในด้านต่างๆ จากกลุ่มๆ เดียวมานานและจนฝังแน่นลงรากลึก ดังนั้นแม้สังคมจะซับซ้อนอย่างไร จะเกิดกลุ่มมากเพียงใด ก็ไม่อาจสู้อำนาจเท่านี้ได้ เพราะกลุ่มต่างๆ ที่หลากหลายเหล่านี้เป็นได้แค่กลุ่มผลประโยชน์ ไม่สามารถเข้าไปร่วมกำหนดความเป็นไปหรืออนาคตเมืองพัทยาได้ เพราะหน้าที่จำกัดอยู่ที่ความเป็นกลุ่มผลประโยชน์ บทบาทก็ย่อมจำกัดอยู่แค่นั้น จึงทำได้แค่อุบายๆ คอยสนับสนุนกลุ่มที่มีอำนาจเดิม และหากคิดจะตั้งเป็นกลุ่มการเมือง ก็ทำไม่ได้ เพราะการที่ภายในโครงสร้างอำนาจในกลุ่มชนชั้นนำมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น ผูกพันกันไม่ใช่แค่ด้วยผลประโยชน์เหมือนกลุ่มอื่นๆ ที่ตั้งขึ้นมาแต่ใช้สายใยระบบอุปถัมภ์แบบไทยๆ ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

เพื่อความเข้าใจสภาพกลุ่มต่างๆ ในเมืองพัทยา ที่มีความเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลาย แต่กลุ่มการเมืองกลับมีกลุ่มเดียวผูกขาดยาวนาน และเป็นกลุ่มเดียวกับที่อยู่ในโครงสร้างอำนาจของชุมชนเมืองพัทยาดังนั้น จึงจำเป็นต้องอธิบายแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่ม ดังต่อไปนี้

การเกิดกลุ่มการเมืองในการปกครองท้องถิ่นเป็นเพราะการเมืองระดับท้องถิ่นมักไม่มีพรรคการเมือง แต่จะมีการจัดตั้งเป็นทีมโดยลักษณะของการใช้ "ระบบพรรคพวก" (Spoil System) ซึ่งเปิดให้มีผู้สมัครอิสระได้ จึงมักจะพบว่าการเมืองท้องถิ่นจะไม่มีพรรคการเมือง แต่หากจะมีก็จะเป็นกลุ่มการเมืองมากกว่า โดยจะเริ่มศึกษาจากทฤษฎีกลุ่มการเมืองก่อน กล่าวคือ

ทฤษฎีกลุ่มการเมือง (Group theory of politics) อธิบายไว้ว่า ระบบการเมืองเป็นกระบวนการที่มีกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นตามการตัดสินใจ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากค่านิยมทางสังคม กิจกรรมของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจะเป็นไปตามการตัดสินใจในแนวเดียวกัน และ

มนุษย์ก็คือกลุ่ม และมีการต่อสู้ระหว่างกลุ่มต่างๆ ซึ่งมีประโยชน์แตกต่างกันและขัดแย้งกัน ข้อสรุปจะเป็นสิ่งที่มากำหนดการตัดสินใจเป็นรูปแบบหนึ่ง เช่นเดียวกัน ในทางการเมือง กลุ่มทุกกลุ่มต่างก็พยายามที่จะเข้าไปมีอำนาจทางการเมืองด้วยกันทั้งสิ้น เพราะเมื่อกลุ่มใดสามารถมีอำนาจได้ กลุ่มนั้นก็จะมีบทบาทในการกำหนดนโยบายของชาติหรือท้องถิ่นนั้นได้มากกว่ากลุ่มอื่นๆ²²

อันที่จริงแล้ว กลุ่มการเมืองจะมีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในลักษณะที่อาจเรียกได้ว่า เหมือนกับการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมือง โดยเฉพาะถ้ากลุ่มการเมืองมีวัตถุประสงค์ที่จะเป็นเจ้าของอำนาจและใช้อำนาจในการบริหาร กลุ่มการเมืองก็จะเป็นกลุ่มบุคคลที่เข้ามารวมตัวกันในวัตถุประสงค์เดียวกับพรรคการเมือง แต่ไม่ได้จัดตั้งเป็นพรรคการเมือง เป็นได้เพียงกลุ่มที่มีลักษณะกึ่งกลุ่มผลประโยชน์ กึ่งพรรคการเมือง คือมีบทบาทหน้าที่ของพรรคการเมือง แต่มีการจัดตั้งกลุ่มต่างออกไปจากพรรคการเมือง เพราะมักจะไม่มีคามยั่งยืน เลิกหรือแตกสลายลงได้โดยง่าย การรวมตัวกันมักเกิดเมื่อใกล้ฤดูการหาเสียงเลือกตั้ง หากไม่ได้รับการเลือกตั้งก็จะเลิกกันไป ไม่มีกิจกรรมทางการเมืองที่ต่อเนื่อง ไม่มีการจัดตั้งสาขา กลุ่ม การรวบรวมสมาชิกมักเกิดจากผู้นำกลุ่มเป็นผู้ชักชวนบรรดาสมาชิกเข้ามารวมตัวกัน โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างสมาชิกกลุ่มกับผู้นำกลุ่มเป็นสำคัญ การจัดตั้งกลุ่มจึงขาดการวางแผน ขาดการควบคุมบังคับบัญชา ขาดกฎระเบียบ อันนำมาซึ่งการขาดความมั่นคงตามมา

จากลักษณะดังกล่าว กลุ่มการเมืองของเมืองพัทยาเดิมที่เคยมีหลายกลุ่ม โดยดูจากการเลือกตั้งครั้งแรกที่มีหลายกลุ่มเข้าแข่งขันแต่ไม่มีกฎหมายพรรคการเมืองรองรับการจัดตั้งจึงไม่เข้มแข็ง ประกอบกับกลุ่มที่ชนะการเลือกตั้งสามารถครองอำนาจสืบต่อกันมาได้แม้ไม่ได้จัดตั้งเป็นพรรคการเมือง และมีการรวมกลุ่มโดยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวเหมือนกัน แต่กลุ่มที่ครองอำนาจต่อๆ มาเป็นกลุ่มเดียวกับกลุ่มแรก เพราะกลุ่มที่ครองอำนาจดังกล่าวมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมานาน มีสายใยโยงโดยระบบอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างแกนของกลุ่มที่อยู่นอกกลุ่มกับสมาชิกในกลุ่ม ความคงทนจึงมากกว่ากลุ่มอื่น ที่ไม่มีแกนกลางให้ยึดและคอยประสาน ประกอบกับการที่กลุ่มนั้นอยู่ในอำนาจนานย่อมสามารถสร้างฐานอำนาจได้ ดังนั้นเมื่อปล่อยให้นานจนกระทั่งปัจจุบัน การเข้าไปต่อสู้ของกลุ่มอื่นจึงทำได้ยาก

²² จุฑา สุภาพ, การเมือง (พระนคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 172-173.

* พรรคการเมือง หมายถึง "กลุ่มคนที่มีความคิดความอ่านตรงกัน มีความต้องการที่จะเข้ามาบริหารประเทศเพื่อให้บรรลุผลตามอุดมการณ์และผลประโยชน์ของตน" ไพร่จตุ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ และ นรนิติ เศรษฐบุตร, พรรคการเมือง (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521), หน้า 2.

กลุ่มเดิมจึงเข้มแข็งกว่ากลุ่มอื่นๆ มากจนไม่อาจเทียบกันได้ และกลุ่มที่เข้าสู่อำนาจก็จะมีบทบาทต่อนโยบาย หรือการตัดสินใจอื่นๆ ได้มากกว่ากลุ่มอื่น และยังสำหรับเมืองพัทยา ถ้าจะมีกลุ่มก็จะเป็นกลุ่มผลประโยชน์ ไม่ใช่กลุ่มการเมือง* เพราะกลุ่มอื่นๆ ไม่สามารถเป็นคู่แข่งกันได้ในทุกด้าน ดังนั้นความหลากหลายของกลุ่มจึงไม่ช่วยให้เกิดการแข่งขันหรือการไม่ถูกผูกขาดทางการเมือง

ประเด็นที่สอง: แนวความคิดและทฤษฎีระบบอุปถัมภ์

จากที่กลุ่มชนชั้นนำที่ผูกขาดอำนาจของเมืองพัทยาไว้ เป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กันเหนียวแน่นและยาวนาน เพราะกลไกการสร้างกลุ่มในสังคมไทยที่ใช้ความเชื่อมโยง หรือใช้เครือข่ายความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์ ซึ่งหมายความว่า กลุ่มการเมืองในเมืองพัทยาที่อยู่ได้ยาวนานก็เพราะความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ระหว่างชนชั้นนำในกลุ่มการเมืองเดียวกัน และพรรคพวกที่สนับสนุนกลุ่มการเมืองหลักนั้น รวมทั้งเพราะความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มการเมืองหลัก กับผู้อุปถัมภ์ที่อยู่ภายนอกกลุ่มการเมืองท้องถิ่น

การจะเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างกันในกลุ่มชนชั้นนำหรือในกลุ่มโครงสร้างอำนาจของเมืองพัทยา จำเป็นต้องศึกษาถึงกำเนิดของกลุ่มในสังคมไทยทั่วไปก่อน เพื่อให้เห็นความเหมือนและความต่างกับกำเนิดของกลุ่มโครงสร้างอำนาจของเมืองพัทยา ซึ่งอาศัยระบบอุปถัมภ์เป็นตัวสำคัญในการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มไว้ หรือทำให้กลุ่มไม่แตกสลายไป จนกระทั่งสามารถครองอำนาจและคงอยู่ในเมืองพัทยาได้อย่างผูกขาดมาตลอดจนกระทั่งปัจจุบัน

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* กลุ่มผลประโยชน์ คือกลุ่มของผู้ร่วมทัศนะที่ได้ทำการเรียกร้องต่อกลุ่มอื่นๆ ในสังคม โดยปฏิเสธที่จะรับผิดชอบโดยตรงที่จะปกครองประเทศ (ไม่ได้เข้าร่วมโดยตรงในการแสวงหาอำนาจหรือใช้อำนาจรัฐ) แต่จะปฏิบัติการเพื่อให้มีอิทธิพลเหนืออำนาจรัฐ หรือ "บีบบังคับ" ผู้บริหารประเทศ และจะเรียกกลุ่มผลประโยชน์ที่กดดันทางด้านการเมืองนี้ว่า กลุ่มผลักดัน (pressure groups) ซึ่งต่างจากพรรคการเมืองที่มุ่งหมายเป็นเจ้าของอำนาจและใช้อำนาจในการบริหาร ซึ่งอำนาจนั้นได้มาโดยการเข้ารับเลือกตั้งในตำแหน่งต่างๆ รวมถึงตำแหน่งให้ทำหน้าที่รัฐบาล ปรตดู วิทยา นาภาศิริกุล และสุรพล ราชภัณฑารักษ์, พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์, 2 (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521), หน้า 187-188.

แนวคิดของการเกิดกลุ่มในสังคมไทย

การเกิดกลุ่มของคนไทย มีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กันเป็นส่วนตัวของบุคคลในลักษณะความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ (patron-clients)²³ ซึ่งอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัว ความไว้วางใจ และความใกล้ชิดสนิทสนมกันเป็นที่ตั้ง ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์นี้มีลักษณะเช่นเดียวกับความสัมพันธ์แบบนายกับไพร่ ซึ่งเป็นลักษณะความสัมพันธ์แบบศักดินาที่ยังคงมีอิทธิพลอยู่มากในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของคนไทย²⁴ ทำให้สถานภาพของสมาชิกภายในกลุ่มไม่ตัดเทียมกัน โดยเฉพาะระหว่างผู้นำกับบรรดาสมาชิกภายในกลุ่ม ก่อให้เกิดความสัมพันธ์แบบพึ่งพา (dependence) ต่อกันเป็นทอดๆ ความสัมพันธ์จึงเป็นไปอย่างไม่เสมอภาคและไม่เท่าเทียมกัน โดยเหตุผลของอาวุโส ความมีบารมี หรือการมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูงกว่า จนกลายเป็นผู้อุปถัมภ์กลุ่มในด้านต่างๆ การเกิดกลุ่มของคนไทย จึงถือว่าเป็นผลผลิตของสังคม ซึ่งยอมเป็นไปตามโครงสร้างของสังคมไทย²⁵

โดยทั่วไปการรวมกลุ่มของคนไทยมักขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนตัวมากกว่า หลักการจัดตั้งที่อิงผลประโยชน์และ/หรืออุดมการณ์ร่วมกัน²⁶ กล่าวคือ เป็นการเกิดกลุ่มที่อิงบุคคลมากกว่าหลักการหรือผลประโยชน์ร่วมกัน อันมีสาเหตุมาจาก การที่คนไทยมีวัฒนธรรม

²³ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ คือ ความสัมพันธ์ที่ผู้อุปถัมภ์ (patron) ซึ่งเป็นบุคคลมีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ที่จะใช้อิทธิพลและทรัพยากรของตนในการช่วยปกป้องคุ้มครองหรือให้ผลประโยชน์หรือทั้งสองอย่างแก่บุคคลที่มีสถานภาพต่ำกว่า ซึ่งก็คือผู้รับอุปถัมภ์ (client) ผู้ซึ่งจะต้องตอบแทนโดยการให้การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนการให้บริการผู้อุปถัมภ์ อิทธิพลของความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ไม่จำกัดเฉพาะในชุมชนหรือชนบท แต่ยังเชื่อมโยงโครงสร้างอำนาจระหว่างชนบทและเมือง และเครือข่ายระบบอุปถัมภ์ได้กลายเป็นวิธีการที่พรรคการเมืองใช้ในการหาคะแนนเสียงในชนบท คือจะเชื่อมโยงมาถึงท้องถิ่นโดยกลุ่มการเมืองท้องถิ่นจะถูกผนวกเข้าภายในระบบอุปถัมภ์ด้วย โปรดดู เจมส์ ซี สกอตต์. "การเมืองในระบบอุปถัมภ์ กับผู้รับอุปถัมภ์ และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้" แปลโดย ปรีชา คูวินทร์พันธ์ ใน ระบบอุปถัมภ์ (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 27-28, 33-34, และ 47.

²⁴ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, การเมืองการบริหาร (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2525), หน้า 41-42.

²⁵ แสวง รัตนมงคลมาศ, "กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มกดดัน," เอกสารประกอบชุดวิชา สถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529), หน้า 784.

²⁶ ศุนทร ลิขิตทวน, "กระบวนการก่อเกิดกลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทย: ศึกษากรณีสัมพันธ์ชาวไร่ฮ้อยแห่งประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 47.

ทางสังคมที่ยึดติดกับตัวบุคคล (personalism) เพราะว่า โครงสร้างของสังคมไทยถูกผูกเข้าด้วยกันด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัว อันเกิดขึ้นจากการพบปะกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างบุคคลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้อง เพื่อน ผู้ร่วมงาน คนรู้จักหรือบุคคลอื่นๆ ที่มีโอกาสมาพบปะกัน อาจโดยการแนะนำให้รู้จัก หรืองานเลี้ยงสังสรรค์ต่างๆ การพบปะกันนี้จะต้องให้มีความสม่ำเสมอ ทำให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิดกันและเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งจะนำไปสู่การที่บุคคลทั้งสองฝ่ายหรือมากกว่าสามารถร่วมมือกันกระทำการกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันได้ ความใกล้ชิดหรือความไว้วางใจเป็นการแสดงออกให้เห็นความเป็นเพื่อนหรือความเป็นพวกพ้องกัน ไม่ได้ตั้งอยู่บนหลักการหรือความถูกต้องใดๆ การช่วยเหลือกันทำให้บุคคลต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และท้ายที่สุดจะทำให้คนเหล่านี้มาพบปะสังสรรค์กันอีก

หากพิจารณาในระบบการเมืองไทยจะพบว่าระบบการเล่นพรรคเล่นพวกยังไม่อาจแยกได้จากระบบการเมืองไทยตราบใดที่ลักษณะของความสัมพันธ์แบบส่วนตัวยังคงมีอิทธิพลในสังคมไทยเช่นในปัจจุบัน ทั้งนี้เมื่อคนยังเห็นความสำคัญของการมีเพื่อนและใช้ประโยชน์จากการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่เพื่อน ซึ่งลักษณะดังกล่าว ยังสะท้อนให้เห็นความสำคัญของระบบการเมืองไทย ที่ยังเน้นตัวบุคคลอยู่เหนือหลักการอย่างสิ้นเชิง

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของกลุ่มต่างๆ ในปัจจุบันจะเป็นไปในเชิงของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันมากขึ้น นั่นคือผลประโยชน์จะมีบทบาทสำคัญขึ้น ในการเชื่อมโยงบุคคลให้มีความสัมพันธ์กัน ระบบอุปถัมภ์จะต้องคลายตัวลง โดยเฉพาะในท้องถิ่นที่มีผลประโยชน์มหาศาลอย่างเมืองพัทยา ดังที่นายสุชาย ตรีรัตน์ นักวิชาการ ได้กล่าวว่า

“...ระบบอุปถัมภ์มีหลักที่สำคัญคือ ผูกพันกันโดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัว ความใกล้ชิด ความเป็นพวกพ้องเพื่อนฝูง และเครือญาติ เป็นสำคัญ ประกอบกับมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์อย่างไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้รับอุปถัมภ์ และผู้อุปถัมภ์....เมืองไทยปัจจุบัน ภายใต้เศรษฐกิจแบบทุนนิยม ผลประโยชน์จึงเพิ่มพูนขึ้นในการทำให้คนมาติดต่อสัมพันธ์กัน ความสัมพันธ์ส่วนตัวจึงลดลง แต่การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทวีความสำคัญขึ้น ความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์จึงคลายตัวลง ยิ่งผลประโยชน์สำคัญมากขึ้นเท่าไร ความสัมพันธ์ส่วนตัวก็ลดความสำคัญลงมากเท่านั้น แนวโน้มก็คือ ระบบอุปถัมภ์จะต้องคลายตัวจนกระทั่งหมดไป ไม่ใช่ในทันที แต่จะค่อยๆ ลดบทบาทลงตามกระแสทุนนิยม....”²⁷

²⁷ สัมภาษณ์ สุชาย ตรีรัตน์, อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 23 เมษายน

แนวความคิดระบบอุปถัมภ์ในเมืองพัทยา

จากที่กลุ่มการเมืองท้องถิ่นในสังคมไทยมีลักษณะระบบอุปถัมภ์ โดยที่ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยเกิดขึ้นได้ตามเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1.เงื่อนไข ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของสังคมไทย: ระบบคุณค่า ความคิด และความเชื่อของสังคมไทย

สังคมทุกสังคมมีโครงสร้างในตัวของมันเอง และโครงสร้างเป็นตัวสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์ในส่วนต่างๆ ของสังคม จนถึงการทำของของคนในสังคม ในทำนองเดียวกัน กลุ่มการเมืองท้องถิ่นเมืองพัทยา ซึ่งมีโครงสร้างของมันเอง และเป็นโครงสร้างแบบอุปถัมภ์ (patron-clients structure) กล่าวคือ มีผู้อุปถัมภ์ (patron) และผู้รับการอุปถัมภ์ (clients) ซึ่งผู้อุปถัมภ์โดยทั่วไป คือ ผู้นำกลุ่มการเมืองท้องถิ่น ส่วนผู้รับการอุปถัมภ์ คือ สมาชิกที่สังกัดกลุ่มการเมืองเดียวกัน และผู้สนับสนุนกลุ่มการเมืองหลัก แต่นอกจากนี้แล้วในเมืองพัทยา ผู้นำกลุ่มยังเป็นผู้รับอุปถัมภ์จากผู้อุปถัมภ์ที่อยู่นอกกลุ่มการเมือง เป็นผู้อุปถัมภ์ของผู้นำกลุ่มการเมืองท้องถิ่นอีกทีหนึ่ง และเป็นผู้อุปถัมภ์ที่สำคัญที่สุดในการทำให้เมืองพัทยามีการกระจุกตัวของอำนาจทางการเมืองเพราะทำให้กลุ่มอื่นๆ ที่แม้จะมีศักยภาพแข่งขันกับกลุ่มการเมืองหลักได้ แต่ไม่กล้าต่อสู้แข่งขันกับผู้อุปถัมภ์กลุ่มการเมืองหลัก แต่มิใช่ไม่กล้าแข่งขันกับผู้นำกลุ่มการเมือง ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้รับการอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน หมายความว่า ผู้อุปถัมภ์จะอยู่ในฐานะที่สูงกว่าในเชิงความสัมพันธ์ และผู้รับการอุปถัมภ์จะอยู่ในฐานะที่ต่ำกว่า ความสัมพันธ์ของสองฝ่ายนี้ อาจจะเป็นไปได้ตั้งแต่เชิงเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การช่วยเหลือต่างๆ จนถึงความคุ้มครอง และที่สำคัญคือ ความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก และความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยลดความไม่มั่นคงในชีวิตด้านต่างๆ กล่าวอีกนัยหนึ่ง เมื่อเกิดปัญหาขึ้นกับคนก็สามารถจะอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัว เช่น การเป็นเพื่อน เป็นญาติพี่น้อง หรือเป็นพรรคพวกเดียวกัน เพื่อขอรับความช่วยเหลือ และยังเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญต่อความก้าวหน้าและความมั่นคงของตนเอง นอกจากนี้ความสัมพันธ์ส่วนตัวเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพึ่งพาหรือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะกับเพื่อนหรือญาติพี่น้องของตน²⁸

²⁸ กนก วงษ์ตระหง่าน, "ข้อสังเกตทางการเมืองในชีวิตและจุดจบของสลัมกรุงเทพฯ แห่งหนึ่ง," ใน มิติทางการเมืองในปรากฏการณ์ของสังคมไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 6-8.

การจะอธิบายการเกิดกลุ่มในเมืองพหุวิทยาจะสามารถมองได้ 2 รูปแบบ กล่าวคือ ในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์ที่เป็นคนนอกกลุ่มการเมืองหลัก ซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์ที่สำคัญที่สุดที่ทำให้กลุ่มการเมืองหลักของเมืองพหุวิทยาสามารถระงับอำนาจไว้เฉพาะกลุ่มได้ และยังสามารถครองอำนาจในเมืองพหุวิทยาได้อย่างไร้คู่แข่ง สามารถเรียกรูปแบบความสัมพันธ์เฉพาะภายในกลุ่มที่ใกล้ชิดกับผู้อุปถัมภ์หลักนี้ว่า ผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์แบบกลุ่ม (patron-client cluster) มีศูนย์กลางอยู่ที่บุคคลคนเดียวผูกพันกันโดยตรง สามารถเขียนเป็นภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 3: Patron - client cluster

Patron - client cluster

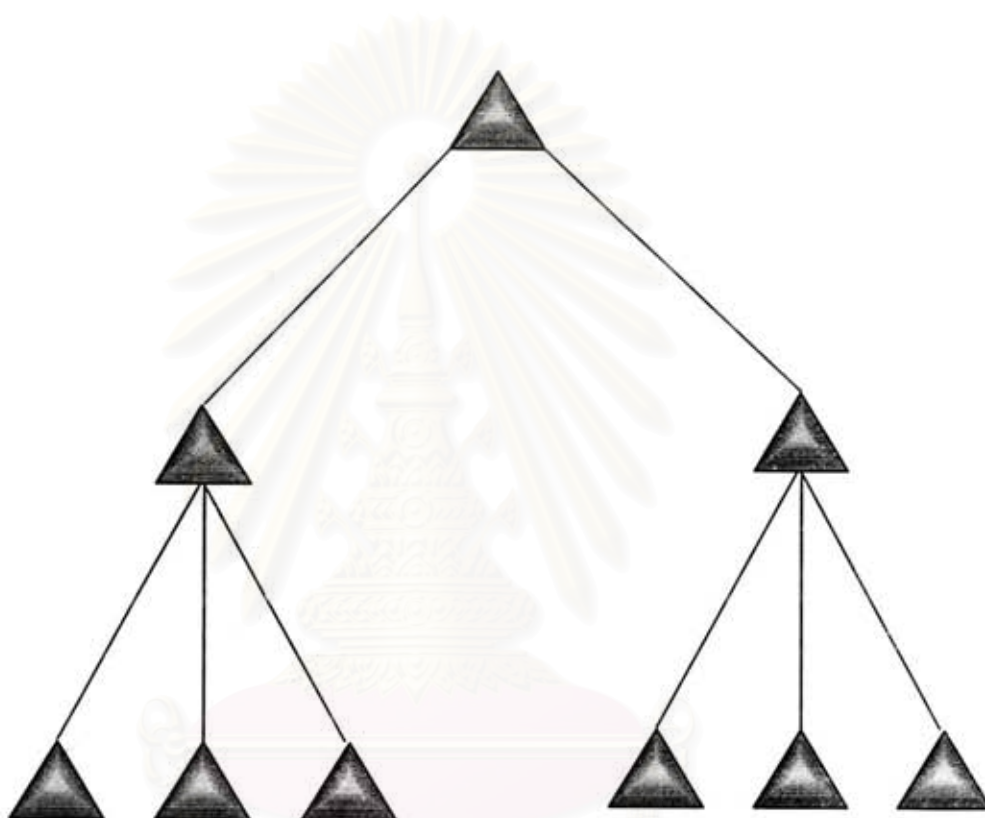

ที่มา: เจมส์ ซี สกอตต์, “การเมืองในระบบผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” แปลโดย ปรีชา คุวินทร์พันธ์ ใน ระบบอุปถัมภ์, หน้า 57.

ภาพดังกล่าวเป็นความผูกพันภายในแกนกลางของอำนาจที่จะใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวอย่างไม่เป็นทางการ ใช้ความเป็นญาติพี่น้องผูกพันกันไว้ โดยเป็นสายสัมพันธ์แนวตั้ง และลักษณะการผูกพันในกลุ่มแกนกลางดังกล่าว สามารถขยายไปยังกลุ่มการเมืองในเมืองพหุวิทยา และในท้องถิ่นอื่นๆ ในจังหวัดชลบุรี หรือแม้แต่พื้นที่ต่างๆ ทั่วภาคตะวันออก ซึ่งเป็นการขยายโครงข่ายระบบอุปถัมภ์ออกไป โดยยังมีศูนย์กลางอยู่ที่บุคคลเดียว และมีสายสัมพันธ์ตามแนวตั้ง เรียกว่า ผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์แบบปิรามิด (Patron-client pyramid) ตามภาพดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 4 Patron-client pyramid

Patron - client pyramid

ที่มา: เจมส์ ซี สกอตต์, "การเมืองในระบบผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้" แปลโดย ปรีชา คูวินทร์พันธ์ ใน ระบบอุปถัมภ์, หน้า 57.

ลักษณะดังกล่าวเป็นการขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์ให้กว้างขวางขึ้น และยิ่งอยู่ใกล้ศูนย์กลางเท่าไร ความสัมพันธ์จะไม่ใช่เป็นการมากขึ้นเท่านั้น และจะผูกพันกันด้วยความเป็นเพื่อนและญาติพี่น้อง และยิ่งใกล้ศูนย์กลางอำนาจเพียงใด ก็ยิ่งผูกพันกันด้วยการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์อย่างไม่เท่าเทียมกัน หรือเป็นการแจกจ่ายผลประโยชน์จากผู้อุปถัมภ์ต่อผู้รับอุปถัมภ์ที่อยู่ไกลออกไปเป็นหลัก²⁹

²⁹ เจมส์ ซี สกอตต์. "การเมืองในระบบผู้อุปถัมภ์ กับผู้รับอุปถัมภ์ และการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้" แปลโดย ปรีชา คูวินทร์พันธ์ ใน ระบบอุปถัมภ์, หน้า 57.

การขยายเครือข่ายอุปถัมภ์ในเมืองพัทยาที่มีลักษณะแบบปิรามิด หมายถึง การที่กลุ่มการเมืองหลักผู้รับอุปถัมภ์ของบ้านใหญ่ จะมีโครงข่ายภายในกลุ่มการเมืองหลักและกับผู้สนับสนุนกลุ่มดังกล่าวทางการเมือง เช่นพวกพ้องเพื่อนฝูง ในลักษณะอุปถัมภ์ มีความสัมพันธ์เป็นส่วนตัว และแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันระหว่างคนในกลุ่ม แต่ในสภาพการณ์ปัจจุบันในเมืองพัทยา ที่มีลักษณะเป็นเมืองท่องเที่ยว มีกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ มากมาย ความสัมพันธ์ในแบบอุปถัมภ์จึงเน้นมาที่การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์มากขึ้น และสำคัญมากจนกระทั่งทำให้กลุ่มต่างๆ ในเมืองพัทยา ต้องการที่จะมีความสัมพันธ์แบบส่วนตัวกับกลุ่มการเมืองหลัก เพื่อจะได้ช่วยเหลือกัน โดยเฉพาะในเรื่องของผลประโยชน์กัน จึงกล่าวได้ว่า ในเมืองพัทยาเองมีระบบอุปถัมภ์ที่เห็นได้ชัดคือ ระหว่างสมาชิกกลุ่มการเมืองหลักกับบ้านใหญ่ ส่วนความสัมพันธ์ภายในกลุ่มสมาชิกกลุ่มการเมืองหลักเอง หรือกับเพื่อนฝูง ญาติพี่น้อง ก็เป็นลักษณะเครือข่ายระบบอุปถัมภ์ที่ขยายมาเป็นแบบปิรามิด แต่ถ้าระหว่างกลุ่มการเมืองหลักกับผู้สนับสนุนที่เป็นกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ในเมืองพัทยาจะเป็นลักษณะของระบบอุปถัมภ์ที่ได้คลายความเข้มข้นลง จนเหลือเพียงการผูกพันกันด้วยการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์เป็นสำคัญ ซึ่งอยู่นอกความหมายของระบบอุปถัมภ์ แต่เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้มีอำนาจตามกฎหมายคือกลุ่มการเมืองหลัก กับผู้ที่ต้องการประโยชน์จากการตัดสินใจของผู้มีอำนาจนั้นได้แก่กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวพันให้การสนับสนุนกลุ่มการเมืองหลักนั้น

กลุ่มตามระบบคุณค่าความคิดของคนไทย จะให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างคนในกลุ่มเดียวกันมากกว่าคนนอกกลุ่ม และในความสัมพันธ์ของคนในกลุ่ม มีรากฐานมาจากความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่างๆ มาเป็นเวลานาน คือเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัว ส่วนปัจจัยเรื่องผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม เป็นปัจจัยประกอบที่มีบทบาทภายหลังเท่านั้น ซึ่งต่างจากการเกิดกลุ่มตามแนวความคิดของตะวันตกที่เชื่อกันว่า กลุ่มเกิดจากการมีสำนึกร่วมกันถึงผลประโยชน์ร่วมของสมาชิกในกลุ่ม

2. ความสัมพันธ์ส่วนตัว: ความใกล้ชิด ความไว้วางใจ

ภายใต้โครงสร้างของสังคมไทย ที่มาสำคัญของความสัมพันธ์ส่วนตัวของคนไทย คือ "ความใกล้ชิด"³⁰ ซึ่งนับตั้งแต่การไปมาหาสู่กันสม่ำเสมอ การเป็นเพื่อนร่วมงาน เพื่อนนักเรียน เพื่อนร่วมรุ่น หรือเพื่อนร่วมสถาบัน จนถึงการเป็นญาติพี่น้อง นั้นหมายถึงสาเหตุของความใกล้ชิดอาจมิได้หลายประการ และหากมองย้อนกลับไปในทางตรงกันข้าม

³⁰ กนก วงษ์ตระหง่าน, "ข้อสังเกตทางการเมืองในชีวิตและจุดจบของสลัมกรุงเทพฯ แห่งหนึ่ง," ใน มิติทางการเมืองในปรากฏการณ์ของสังคมไทย, หน้า 7.

ถึงแม้ว่าจะเป็นญาติพี่น้อง เพื่อนร่วมรุ่น หรือเพื่อนร่วมสถาบันเดียวกัน แต่ไม่มีความใกล้ชิดกันแล้ว ก็ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ส่วนตัวที่จะน้อยลงไปโดยปริยาย เมื่อความสัมพันธ์ส่วนตัวไม่ดีก็ทำให้แนวโน้มความสัมพันธ์ด้านอื่นๆ รวมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ไม่ดีตามไปด้วย

“ความไว้วางใจ” เป็นพื้นฐานของการรักษาอำนาจของผู้มีอำนาจหรือผู้นำ ความไว้วางใจนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเอง แต่เกิดจากการสร้างขึ้น ลักษณะของความไว้วางใจในโครงสร้างทางกลุ่มอำนาจของไทยที่เด่นคือ การใช้ความเป็นเพื่อน เช่น เพื่อนนักเรียน เพื่อนร่วมงาน เพื่อนที่มาจากภูมิสำเนาเดียวกัน เป็นต้น นอกจากความเป็นเพื่อนแล้ว ยังใช้ความเป็นญาติพี่น้อง จะโดยสายเลือดหรือการเกี่ยวดองเช่นการแต่งงานก็ได้ จะเห็นได้ว่าความเป็นเพื่อนและความเป็นญาติพี่น้องนี้เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ชัดเจน และนับว่าเป็นความสัมพันธ์ที่มีความสำคัญที่สุดของการสร้างความไว้วางใจ นอกจากนี้การใช้วิธีการให้ผลประโยชน์จำนวนมหาศาลที่จะแจกจ่ายให้แก่คนรอบข้างหรือสมาชิกภายในกลุ่มเพื่อที่จะรักษาความไว้วางใจหรือความเป็นพรรคพวกให้คงไว้ก็ได้ นั่นหมายความว่า ครอบงำโดยผลประโยชน์ที่เคยแจกจ่ายหมดไป หรือลดลง หรือมีผู้อื่นที่สามารถแจกจ่ายผลประโยชน์ได้มากกว่าหรือดีกว่า ความไว้วางใจก็ลดลงโดยปริยาย ดังนั้นจะเห็นว่าการสร้างความไว้วางใจด้วยการแจกจ่ายผลประโยชน์ในตัวเองไม่มีความมั่นคงและแน่นอน และต่างจากความเป็นเพื่อนและความเป็นญาติพี่น้องที่สายสัมพันธ์ของความไว้วางใจมีมากกว่าและแน่นอนกว่า แต่ความเป็นเพื่อนและความเป็นญาติสามารถกระทำได้ดีค่อนข้างจำกัดหรืออยู่ในวงแคบ โดยปกติภายในแกนกลาง (core) ของอำนาจจึงมักจะมีการผูกด้วยความเป็นเพื่อน หรือความเป็นญาติ และโครงสร้างของอำนาจที่อยู่ล้อมรอบแกนกลางมักจะผูกด้วยการแจกจ่ายผลประโยชน์เป็นนัยสำคัญ

วิธีการสร้างความไว้วางใจดังกล่าวนี้ สามารถเข้าได้ดีกับค่านิยมหรือระบบความคิดในเรื่องระบบอุปถัมภ์ หรือระบบญาติพี่น้องของสังคมไทยได้ดี ซึ่งมีบุคคลหรือผู้นำที่มีอำนาจและทรัพยากรมากกว่าคนอื่น ๆ จะมีทำหน้าที่คล้ายผู้อุปถัมภ์ที่คอยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้รับอุปถัมภ์ และในด้านกลับกันผู้รับการอุปถัมภ์ก็จะยอมปฏิบัติตาม หรือเป็นบริวารในการเสริมสร้างอำนาจและบารมีให้แก่ผู้อุปถัมภ์ ความสัมพันธ์ทั้งสองทางนี้ เสริมผลประโยชน์ซึ่งกันและกันโดยปริยาย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ในด้านหนึ่งผู้ได้รับการอุปถัมภ์ก็จะได้ประโยชน์ที่ผู้อุปถัมภ์ให้ และผู้อุปถัมภ์ก็ได้รับอำนาจของตนด้วยวิธีการสร้างความไว้วางใจ โดยการแจกจ่ายผลประโยชน์ดังกล่าว

สภาพสังคมเมืองพัทธยาที่เป็นสังคมโครงสร้างหลวม³¹ สมาชิกในสังคมบางส่วนไม่ใช่คนเมืองพัทธยา (คนในพื้นที่) แต่เป็นคนที่เข้ามาอยู่ในเมืองพัทธยาเพื่อแสวงหาประโยชน์ในทางธุรกิจ หรือเข้ามาประกอบอาชีพ การรวมตัวของคนในเมืองพัทธยาจึงเป็นเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ และไม่ต้องมีการกระทำการใดๆ ที่จะทำให้เกิดศัตรู จึงไม่กล้าที่จะเข้าแข่งขันทางการเมืองกับกลุ่มที่ครองอำนาจ หากแต่จะให้ความสนับสนุนกลุ่มดังกล่าวเพื่อความสะดวกในการดำเนินธุรกิจมากกว่า และประกอบกับที่เป็นสังคมหลวม มีลักษณะสังคมชนบทที่คนอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย ไม่มีการรวมตัวเป็นสมาคม หรือองค์กรอย่างเป็นทางการ คนเมืองพัทธยาจริงๆ ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านธรรมดาเหมือนสังคมชนบทที่อื่นๆ จึงไม่ได้รวมตัวกันแน่นแฟ้นนัก ความต้องการพึ่งพิง ต้องการความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน จึงมีมาก การที่จะถูกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ที่มีอำนาจและอิทธิพล สามารถให้ความปลอดภัย และอำนวยความสะดวกได้ จึงสามารถเกิดขึ้นได้ง่าย และกระแสนต่อต้านก็ไม่มี เพราะสภาพสังคมดังกล่าวไม่เอื้ออำนวยให้มีการรวมตัวกันต่อสู้ หรือต่อรองได้ จากสภาพสังคมของเมืองพัทธยาดังที่กล่าวไปแล้วนั้น จึงสามารถอธิบายได้ด้วยการเกิดกลุ่มในสังคมไทยทั่วไป และด้วยระบบอุปถัมภ์ดังที่ได้เสนอไปแล้วข้างต้น

อย่างไรก็ตามเพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์กลุ่มที่หลากหลายในเมืองพัทธยาว่ากลุ่มใดที่รวมตัวกันด้วยระบบอุปถัมภ์ หรือเป็น patron-client cluster และกลุ่มใดรวมตัวกันแบบเป็นกลุ่มแยกประเภททั่วไป หรือเป็น categorical group สามารถดูได้จากลักษณะสำคัญๆ 5 ประการดังต่อไปนี้

1. เป้าหมายของสมาชิก ผู้รับอุปถัมภ์มีเป้าหมายเฉพาะที่ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีต่อหัวหน้า ในขณะที่กลุ่มแยกประเภทมีเป้าหมายร่วมกันที่เกิดขึ้นจากการมีลักษณะร่วมกันบางอย่างที่ช่วยให้แตกต่างไปจากสมาชิกกลุ่มอื่น

2. การปกครองตนเองของผู้นำ ผู้อุปถัมภ์มีสิทธิในการปกครองตนเองสูงในการเลือกพันธมิตรและการตัดสินใจในเรื่องของนโยบายนานตราบเท่าที่เขาสามารถสนองตอบความต้องการพื้นฐานของผู้รับอุปถัมภ์ของตน ในขณะที่ผู้นำของกลุ่มแยกประเภทจะต้องยอมรับผลประโยชน์ร่วมของกลุ่มที่เขาเป็นผู้นำเป็นสำคัญ

³¹ สังคมโครงสร้างหลวม (loosely structured) หมายถึง สังคมที่ระเบียบหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ทางสังคมมักจะไม่ค่อยมีความสำคัญหรือขาดความเคร่งครัดและความแน่นอนจริงจึงในการบังคับให้ปฏิบัติตาม โปรดดู John E. Embree, "Thailand-A Loosely Structured Social System", *American Anthropologist* L,2 (1950): 182.

3. เสถียรภาพของกลุ่ม กลุ่มผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ มีพื้นฐานอยู่ที่สายสัมพันธ์ในแนวตั้งที่ปิดเฉพาะของกลุ่มนั้นๆ และที่สำคัญขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำที่จะทำให้เกิดการขยายตัว หรือสลายตัวที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรที่เขามีอยู่ และขึ้นอยู่กับความสามารถที่จะสนองตอบต่อข้อเรียกร้องของผู้รับอุปถัมภ์ได้ ในทางตรงข้าม กลุ่มแยกประเภท มีพื้นฐานอยู่ที่คุณสมบัติร่วมกันของสมาชิกตามแนวนอน เพราะฉะนั้น การคงอยู่ของกลุ่มจึงไม่ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของหัวหน้า และจะยังคงขึ้นอยู่กับกิจกรรมหรือผลประโยชน์ร่วมกัน

4. ส่วนประกอบของกลุ่ม กลุ่มผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์พิจารณาจากการกำเนิดของกลุ่มจะมีแนวโน้มที่มีลักษณะหลากหลายจากชนชั้นทางสังคมที่จะเข้าร่วมในกลุ่มมากกว่ากลุ่มแยกประเภท ซึ่งอาจเกิดขึ้นอยู่กับคุณลักษณะเฉพาะที่สมาชิกมีส่วนร่วมอยู่ โดยจำกัดความผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์แบบปิรามิด จะรวมเอาคนที่มีความแตกต่างในการจัดฐานะตำแหน่ง ในขณะที่กลุ่มแยกประเภทอาจจะเป็นหรือไม่เป็นกลุ่มของคนที่มีสถานภาพที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็ได้

5. การร่วมมือของกลุ่ม ในความเป็นจริงกลุ่มผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ (patron-client cluster) ไม่ใช่ กลุ่ม (group) ที่แท้จริง ซึ่งเราอาจเรียกได้ว่าเป็น "ชุดกิจกรรม" (action set) ที่รวมกันอยู่ได้เพราะความสัมพันธ์ในแนวตั้งกับหัวหน้าเท่านั้น สายสัมพันธ์ที่หัวหน้าทำให้เกิดขึ้นทั้งหมดหรือเพียงบางส่วนก็ได้ บริวารหรือผู้ติดตาม (followers) จะไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อกันและกัน และโดยแท้จริงแล้ว อาจจะไม่รู้จักกันเลย ในทางตรงข้าม ในกลุ่มแยกประเภทสมาชิกมักจะเชื่อมโยงกันตามแนวนอนกับระดับที่เราจะเรียกว่า กลุ่ม (group) ที่เป็นอิสระจากหัวหน้า

การที่ผู้อุปถัมภ์จะรวมกลุ่มของผู้รับอุปถัมภ์ได้ โดยมีความสามารถที่จะช่วยเหลือผู้รับอุปถัมภ์ การลงทุนในทรัพย์สินต่างๆ ผู้อุปถัมภ์คาดหวังผลตอบแทนในเชิงทรัพยากรมนุษย์ ในรูปความผูกพันที่แนบแน่น และจำนวนของผู้รับอุปถัมภ์ที่มีความผูกพันกับเขา ฐานทรัพยากรของผู้อุปถัมภ์มีหลายอย่างได้แก่

ก. ความรู้และความเชี่ยวชาญของตน จะคงทนและยั่งยืนที่สุด

ข. การเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติโดยตรง จะมีความยั่งยืนพอสมควร

ค. การเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติที่ตนไม่ได้เป็นเจ้าของโดยตรง แต่อาศัยผู้อื่นหรือโดยตำแหน่ง มีความมั่นคงน้อยที่สุดเพราะว่าสิ่งที่พอจะใช้ประโยชน์ได้ขึ้นอยู่กับความต่อเนื่องในการคงอยู่ในตำแหน่งซึ่งอาจถูกเรียกคืนได้

ฐานทรัพยากรที่สำคัญในการยึดโยงกลุ่มไว้ด้วยกันของเมืองพัทยาก็คือ สิทธิทรัพย์ทางอ้อมตามตำแหน่งสำคัญที่สุด รองลงมาได้แก่ การเชื่อถือในการควบคุมทรัพย์สิน โดยตรง

ในส่วนฐานทรัพยากรของผู้รับอุปถัมภ์ (resource base of clientele) ในฐานะที่เป็นคู่สัมพันธ์ที่จะต้องตอบแทนกัน ผู้รับอุปถัมภ์จะต้องช่วยเหลือและให้บริการแก่ผู้อุปถัมภ์ เมื่อผู้อุปถัมภ์ต้องการเช่นกัน ซึ่งก็มีความแตกต่างในเรื่องเหล่านี้ด้วย กล่าวคือ

ก. หน้าที่ทางทหารหรือการต่อสู้เช่นที่สมาชิกของกลุ่มโจรรับใช้หัวหน้า

ข. การให้บริการด้านแรงงานและการสนับสนุนทางเศรษฐกิจ ดังเช่นตามที่ผู้เช่านาหรือลูกจ้างต้องจ่าย

ค. บริการทางการเมือง เช่น การสนับสนุนคะแนนเสียง หรือเป็นตัวแทนของนักการเมือง คำว่า "ผู้รับอุปถัมภ์" อาจใช้รวมถึงคนที่อยู่ตรงกลางระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์แบบปิรามิดด้วย คือเป็นผู้รับอุปถัมภ์ของคนอื่นที่เหนือกว่าและเป็นผู้อุปถัมภ์ของผู้ที่อยู่ใต้ตนเอง ในกรณีเช่นนี้ ผู้อุปถัมภ์ที่อยู่เหนือจะสนใจบริการของผู้รับอุปถัมภ์ ซึ่งรวมไปถึงบริการที่เกี่ยวกับขนาด ความชำนาญ สิทธิทรัพย์ และสถานภาพของบริวารของผู้รับอุปถัมภ์ผู้นั้นด้วย³²

ในกรณีเมืองพัทยา บริการจากผู้รับอุปถัมภ์ที่ผู้อุปถัมภ์ที่อยู่นอกกลุ่มการเมืองหลักต้องการมากที่สุดก็คือ บริการทางการเมือง และบริการด้านแรงงานและการสนับสนุนทางเศรษฐกิจตามมา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³² เจมส์ ซี สกอตต์. "การเมืองในระบบผู้อุปถัมภ์ กับผู้รับอุปถัมภ์ และการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้" แปลโดย ปรีชา คุวินทร์พันธ์ ใน ระบบอุปถัมภ์, หน้า 61-68.

ส่วนที่สอง: ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องโครงสร้างอำนาจในชุมชนไทย เป็นเรื่องที่มีผู้ศึกษาบ้างแต่ยังไม่มากนัก เพราะส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับผู้นำท้องถิ่นด้านต่างๆ เช่น ด้านการพัฒนา ด้านการปกครอง เป็นต้น เป็นการศึกษาที่ใกล้เคียงและเป็นฐานสนับสนุนข้อค้นพบในงานวิจัยเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจในชุมชน เพราะการศึกษาโครงสร้างอำนาจในชุมชนเป็นการศึกษาว่าใครคือชนชั้นนำโดยระบุตัวชนชั้นนำ และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจของกลุ่มชนชั้นนำเพื่อให้เข้าใจถึงโครงสร้างชนชั้นนำ อันเป็นการศึกษาอย่างเป็นระบบ และลักษณะพิเศษของงานวิจัยชิ้นนี้คือ จะเชื่อมโยงโครงสร้างอำนาจในชุมชนกับการเมืองท้องถิ่นของเมืองพัทยา เป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำในโครงสร้างกับผลทางการเมือง ซึ่งต่างจากการศึกษาผู้นำท้องถิ่นกับการเมืองท้องถิ่นทั่วไป อันเป็นการแตกขยายขององค์ความรู้ให้กว้างขวางขึ้น จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการศึกษาและสร้างสรรงานวิชาการอื่นๆ ต่อไป

ในส่วนของการนำเสนอการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงวิธีการศึกษา และผลสรุปที่ได้จากการศึกษาของผู้ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวโครงสร้างอำนาจในชุมชนและการเมืองท้องถิ่นที่ผ่านมา ทำให้มองเห็นภาพและแนวทางการศึกษาวิจัยของงานชิ้นนี้ได้อย่างชัดเจนขึ้นนั้น จะนำเสนอเป็นประเด็นตามวิธีการศึกษา และผลที่ได้จากการศึกษาดังต่อไปนี้ กล่าวคือ

1. เสนอแนวทางและผลการศึกษาในแง่มุมมองของผู้นำท้องถิ่น ซึ่งเป็นพื้นฐานในการศึกษาแนวโครงสร้างอำนาจในชุมชน รวมทั้งแนวทางและผลการศึกษาแนวโครงสร้างอำนาจในชุมชนด้วย โดยจะเสนองานวิจัยของทั้งชาวต่างประเทศและชาวไทย
2. เสนอแนวทางและผลการศึกษาในแง่มุมมองของการเมืองท้องถิ่นโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการศึกษาบทบาทของผู้นำ และโครงสร้างอำนาจในชุมชนซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบอุปถัมภ์ของไทย
3. เสนอแนวทางและผลการศึกษาในแง่มุมมองต่างๆ เกี่ยวกับการเมืองการปกครองเมืองพัทยา เพื่อความเข้าใจภาพเมืองพัทยาอันเป็นพื้นที่เป้าหมายอย่างรอบด้าน

งานวิจัยทางด้านโครงสร้างอำนาจในชุมชน

การศึกษาด้านโครงสร้างอำนาจในชุมชน ก็คือ การศึกษาถึงชนชั้นที่อยู่ในโครงสร้างอำนาจ ซึ่งก็คือการศึกษาชนชั้นนำนั่นเอง แต่มุ่งเน้นที่จะศึกษาเกี่ยวกับอำนาจ และโครงสร้างอำนาจตามแนวทางการศึกษาของทฤษฎีชนชั้นนำ แต่อย่างไรก็ตาม ก่อนจะสำรวจงานที่ศึกษาด้านโครงสร้างอำนาจ เราควรสำรวจงานที่ศึกษาด้านชนชั้นนำก่อน เพราะเป็นส่วนสำคัญในการศึกษาเรื่องโครงสร้างอำนาจ

งานที่ศึกษาเกี่ยวกับชนชั้นนำมักเป็นงานของพวกนักมานุษยวิทยาโดยเฉพาะระยะแรกๆ จะเป็นการศึกษาของชาวต่างประเทศที่เข้ามาศึกษาชุมชนหมู่บ้าน เป็นการศึกษาที่เน้นหนักวัฒนธรรมและโครงสร้างสังคมภายในชุมชน เป็นการศึกษาที่ละเอียด ลึกซึ้ง ในแง่มุมจากคนภายในชุมชนเอง ด้วยการใช้วิธีวิจัยแบบ Field Research เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ผู้รู้เรื่องภายในชุมชน ลักษณะการศึกษานี้ จะใช้เวลานานปี จึงเป็นงานที่ลงแรงและใช้ความพยายามสูงมาก และยังให้ภาพการจัดสรรอำนาจ และเป็นตัวอย่างการศึกษาแนวทฤษฎีชนชั้นนำไว้ ซึ่งน่าสนใจมาก

ตัวอย่างงานวิจัยของนักมานุษยวิทยาเกี่ยวกับเรื่องชนชั้นนำที่สำคัญได้แก่ งานของ Charles F. Keyes³³ เขาได้ศึกษาวิจัยในหมู่บ้านไทยประมาณกว่า 50 ชน ตั้งแต่ พ.ศ. 2496-2512 โดยใช้วิธีการสังเกตและจัดลักษณะชนชั้นนำเอง ไม่ได้ใช้วิธีระบุตัวชนชั้นนำ และจัดโครงสร้างอำนาจ ผลจากการศึกษา เขาแบ่งผู้นำหรือชนชั้นนำของท้องถิ่นออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ชนชั้นนำที่อยู่นอกชุมชน (non villagers) ได้แก่ พ่อค้า นักการเมือง ข้าราชการ ฯลฯ กลุ่มนี้จะมีอิทธิพลต่อผู้นำท้องถิ่นเป็นอย่างมาก
2. ชนชั้นนำที่เป็นประเภทผู้อาวุโส (elder) เกิดจากโครงสร้างสังคมแบบชานาเป็นผู้อาวุโสในชุมชนที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เพราะมีความรู้ มีประสบการณ์ เป็นผู้ที่ชักจูงให้ชาวบ้านเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน นั่นคือเป็นผู้นำที่เกิดจากภายในชุมชนนั่นเอง

³³ Charles F. Keyes, "Local Leadership in Rural Thailand," in Local Authority and Administration in Thailand, eds. Fred R. Von der Mehden and David A. Wilson (Los Angeles: University of California, 1970).

3. ชนชั้นนำที่อยู่ในชุมชน เป็นตัวเชื่อมระหว่างชนชั้นนำทั้งสองประเภทดังกล่าว (synaptic leader) ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู พระ พ่อค้า และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในหมู่บ้าน ซึ่งคลุกคลีกับประชาชนในหมู่บ้าน ชนชั้นนำประเภทนี้จะมีบทบาทที่สำคัญที่สุด เพราะจะทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างชาวบ้านกับโลกภายนอกหมู่บ้าน

การแบ่งดังกล่าวข้างต้นพิจารณาดูที่บทบาทและแหล่งที่มาของอำนาจ (source of authority) กล่าวคือ ชนชั้นนำประเภทแรก จะมีแหล่งอำนาจมาจากระบบบริหารราชการของไทย ชนชั้นนำประเภทที่ 2 มาจากประเพณีของชาวนา และชนชั้นนำประเภทที่ 3 อาศัยแหล่งอำนาจทั้งสองชนิด ควบคู่กันไปตามลำดับ และเขาก็ยอมรับว่ากลุ่มข้าราชการโดยเฉพาะตำรวจ นายอำเภอ เป็นต้น มีอิทธิพลต่อผู้นำท้องถิ่นมาก

นอกจากนี้ยังมีงานของ Clark D. Neher³⁴ ซึ่งให้ภาพผู้นำท้องถิ่นในทางการเมืองชัดเจนขึ้น เขาศึกษาลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจในหมู่บ้านสองหมู่บ้านในภาคเหนือที่จังหวัดเชียงใหม่ ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสรรทรัพยากรของราชการระดับอำเภอกับสภาตำบล 2 แห่ง โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ประชาชนและผู้นำในหมู่บ้าน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ระดับสูงและนักการเมือง ตลอดจนการเข้าประชุม และยังรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจเอกสารทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ ในการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้รับการอุปถัมภ์ (The patron-client relationship) วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับกลุ่มผู้นำในหมู่บ้าน ซึ่งต่างได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากความสัมพันธ์ดังกล่าว จากการศึกษาได้พบว่าผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดในการจัดสรรทรัพยากรให้กับสภาตำบลทั้ง 2 แห่งคือ นายอำเภอ ซึ่งสอดคล้องกับงานที่ Keyes ทำไว้ว่า กลุ่มข้าราชการ มีอิทธิพลต่อผู้นำท้องถิ่นมาก โดยเฉพาะบทบาทในการเป็นผู้อุปถัมภ์ผู้นำท้องถิ่นนั่นเอง

งานที่ศึกษาเกี่ยวกับชนชั้นนำในเรื่องของการระบุตัวชนชั้นนำของคนไทยก็มีบ้างเช่นกัน เช่นงานของ สมชัย รักริฉัตร³⁵ ที่ศึกษาวิจัยเรื่องความเป็นผู้นำในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยวิธีการศึกษาโครงข่ายของสังคม Sociometric Method เป็นวิธีระบุตัวผู้นำในหมู่บ้านประกอบการสังเกตการณ์ การวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อ

³⁴ Clark D. Neher, *The Dynamics of Politics and Administration in Rural Thailand* (Ohio: Center for International Studies, Ohio University Press, 1974).

³⁵ สมชัย รักริฉัตร, *ความเป็นผู้นำในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย* (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและพัฒนาการทหารระหว่างไทย-สหรัฐ, 2514).

ทราบโครงสร้างผู้นำในหมู่บ้านว่าใครคือผู้นำที่แท้จริง เพื่อหาความแตกต่างความคล้ายคลึงที่สำคัญระหว่างผู้นำกับผู้มีได้เป็นผู้นำ การศึกษาดังกล่าวใช้เทคนิคในการศึกษา คือ ระดับดัชนี การกำหนดตัวผู้นำในหมู่บ้านเป็นตำแหน่งสำคัญ โดยอาศัยจำนวนตำแหน่ง การศึกษา และความมั่งคั่ง และพบว่าผู้มีรายได้ดี หรือมีฐานะอันจะกิน จะได้รับการสนับสนุนให้เข้ามามีบทบาทผู้นำ บุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี จึงมักจะมีโอกาสเป็นผู้มีชื่อเสียงและมีอิทธิพลมากกว่าคนในหมู่บ้าน

อย่างไรก็ดี งานวิจัยนี้ไม่มีการทดสอบให้เห็นอย่างชัดเจนว่าใครเป็นผู้นำ เพียงแต่บอกว่าคนที่มีคุณสมบัตินั้นๆ ควรจะเป็นผู้นำ แต่ไม่มีการชี้ให้เห็นว่าใครในหมู่บ้านทำหน้าที่ตัดสินใจอย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่างานแบบของนักมานุษยวิทยา นี้ โดยส่วนใหญ่จะศึกษาผู้นำหมู่บ้านโดยการทำวิจัยภาคสนาม และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ใช้ชีวิตคลุกคลีกับชาวบ้าน ผลการศึกษาจึงค่อนข้างละเอียดและเน้นที่โครงสร้างสังคมวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้นจึงให้ความสนใจต่อความสัมพันธ์แบบเครือญาติและประเพณีภายในหมู่บ้าน แต่ผลการศึกษา ก็ยังไม่ให้คำตอบที่ชัดเจนเกี่ยวกับอำนาจและโครงสร้างอำนาจตามแนวทางการศึกษาของทฤษฎีชนชั้นนำ ซึ่งต่อไปจะกล่าวถึงงานที่ศึกษาโครงสร้างอำนาจในชุมชน กล่าวคือ

งานของ จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ³⁶ เขาเป็นนักรัฐศาสตร์ไทยคนแรกที่ศึกษาชนชั้นนำและสังคมไทยอย่างมีระบบ กรอบความคิดของ จักรกฤษณ์ คือการศึกษาโดยการศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างอำนาจและชนชั้นระหว่าง 2 เทศบาล และใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 วิธี คือ การศึกษาจากเอกสาร การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์ โดยนำแบบสอบถามไปสัมภาษณ์จากหัวหน้าครอบครัวไม่ระบุตัวผู้นำ และใช้วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากชื่อเสียง แล้วจัดลำดับชนชั้นนำ จากนั้นก็จะนำมาให้ผู้นำด้วยกันจัดลำดับว่าใครมีอำนาจมากกว่ากันอีกครั้งหนึ่ง ผู้วิจัยจะต้องคำนวณคะแนนน้ำหนักของความเป็นชนชั้นนำ นอกจากนั้นแล้วยังต้องค้นหาความสัมพันธ์ภายในผู้นำที่ถูกเสนอชื่อตามวิธี sociogram ด้วย

ผลการวิจัยพบว่า บุคคลชนชั้นนำในชุมชนที่ศึกษาทั้ง 2 แห่ง ส่วนใหญ่มีตำแหน่งหรือเคยมีตำแหน่งแบบทางการมาก่อน สำหรับบุคคลที่ไม่มีตำแหน่งก็ต้องเป็นคนที่มีฐานะร่ำรวย หรือมีคุณสมบัติรองอื่นๆ เช่น สถานที่เกิด สัญชาติ เชื้อชาติ อายุ เพศ การ

³⁶ จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, บุคคลชนชั้นนำ โครงสร้างแห่งอำนาจและการเมืองในชุมชนไทย (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2513).

ศึกษา ซึ่งการค้นพบสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้คือ ทรรศนะสมบัติและตำแหน่งหน้าที่ เป็นคุณสมบัติสำคัญที่ทำให้บุคคลในสังคมไทยได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลชนชั้นนำ

นอกจากจะสอดคล้องกับสมมติฐานที่ จักรกฤษณ์ ตั้งไว้แล้วนั้น จะพบว่า ยังสอดคล้องกับการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจภายในชุมชนแบบชนชั้นนำตามความเชื่อว่า ชนชั้นนำมีลักษณะรวมศูนย์อำนาจ และชนชั้นนำมีความแตกต่างจากประชาชนทั่วไปในด้านอำนาจฐานะทางเศรษฐกิจ และสถานภาพทางสังคม ซึ่งการพิสูจน์ตามความเชื่อดังกล่าวนั้น ได้ปรากฏเป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษาในงานของ ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี³⁷ เพื่อสนับสนุนว่าการศึกษาค้นคว้าโครงสร้างอำนาจแนวทางทฤษฎีชนชั้นนำ สามารถอธิบายและระบุชนชั้นนำได้จริง นอกจากนี้ยังมีงานของ ระดม วงษ์น้อย³⁸ ได้ศึกษาถึงโครงสร้างอำนาจชุมชนในชนบทไทย เป็นการศึกษาเปรียบเทียบชุมชนหมู่บ้านทางภาคเหนือ และภาคกลาง (2 หมู่บ้าน) โดยที่ผู้วิจัยใช้แนวคิดสองอย่างควบคู่กันเป็นกรอบของการวิจัย คือ 1. ผู้นำทางความคิดเห็น (Opinion Leadership) โดยใช้วิธีการศึกษา คือ วิธีการโครงข่ายทางสังคม (Sociometric method) และ 2. ชนชั้นนำโดยใช้วิธีการศึกษาโดยระบุชนชั้นนำทางชื่อเสียงแบบเดียวกับที่ จักรกฤษณ์ ใช้ และเป็นแบบเดียวกับที่ นลินี ตันธุนิธย์³⁹ ใช้ด้วย โดยที่ ระดม ใช้เพื่อศึกษาว่า ผู้นำทั้งสองประเภทเป็นกลุ่มเดียวกันหรือไม่ ส่วน นลินี ใช้เพื่อระบุตัวชนชั้นนำ ในขณะที่ นลินี ศึกษาวิจัยในเรื่อง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจจากในชนบทไทย: ศึกษาเปรียบเทียบหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาของรัฐและหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการพัฒนาของรัฐ ซึ่งนอกจากนี้เขายังใช้วิธี Snowball Technique ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง แล้วยังใช้วิธีการสังเกตการณ์และการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนประกอบด้วย เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมที่เป็นผลมาจากการพัฒนาว่า จะทำให้โครงสร้างอำนาจเปลี่ยนไปหรือไม่ และศึกษาถึงผลกระทบที่มีต่อโครงสร้างของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ภายหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ

³⁷ ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี, "ชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจชุมชนและทัศนคติทางการเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณีสองหมู่บ้านในทุ่งกุลาร้องไห้" (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528).

³⁸ Radom Wongnom, Opinion Leadership and The Elite in Rural Thailand: A Case Study of Two Villages (Ph.D. Dissertation in Political Science, Department of Political Science, University of California, Los Angeles, 1980).

³⁹ นลินี ตันธุนิธย์, "การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจจากในชนบทไทย: ศึกษาเปรียบเทียบหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาของรัฐและหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการพัฒนาของรัฐ" (วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (สังคมวิทยา) แผนกอิสระสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525).

ซึ่งผลก็คือ หมู่บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างอำนาจ โดยผู้นำท้องถิ่นเก่าจะถูกแทนที่โดยผู้นำใหม่ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าจึงเกิดการแข่งขันในทางอำนาจขึ้น คือทั้งผู้นำเก่าและใหม่ต่างพยายามรักษาอำนาจของตนเอาไว้ โดยจะแบ่งหน้าที่กันดูแลรับผิดชอบ โดยลักษณะดังกล่าวจะเกิดขึ้นทั้งหมู่บ้านที่มีและไม่มีโครงการพัฒนา ทั้งนี้เพราะหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการพัฒนาจะได้รับผลกระทบของการพัฒนาจากหมู่บ้านข้างเคียง

ในส่วนของผลการวิจัยของ ระดม พบว่า ถ้ามองจากตัวบุคคลที่ได้รับการระบุว่า เป็นชนชั้นนำ "ชนชั้นนำ และผู้นำทางความคิดเห็นเกือบจะเป็นคนกลุ่มเดียวกัน" แต่ถ้ามองจากตัวบุคคลที่ได้รับการระบุว่า เป็นผู้นำทางความคิดเห็นแล้ว พบว่า ผู้นำทางความคิดเห็น มีลักษณะกระจายกว่าชนชั้นนำ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ชนชั้นนำทั้งหมดมักจะเป็นผู้นำทางความคิดเห็น แต่ว่าผู้นำทางความคิดเห็นเพียงส่วนเดียวเท่านั้นที่เป็นชนชั้นนำ และยิ่งสังคมเจริญเท่าใด การแบ่งผู้นำ 2 ประเภทนี้ก็จะยิ่งเกี่ยวรวมกันมากขึ้นเท่านั้น และการมีหรือเคยมีตำแหน่งในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้นำ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่กล่าวไว้แล้วในตอนต้นเช่นกันของ Keyes ที่ให้ความสำคัญกับชนชั้นนำที่อยู่ในชุมชน ซึ่งได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในหมู่บ้าน เป็นต้น ว่าเป็นชนชั้นนำที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในหมู่บ้าน หรือจากงานของ จักรกฤษณ์ ที่พบว่า ชนชั้นนำส่วนใหญ่จะมีหรือเคยมีตำแหน่งแบบทางการมาก่อน เป็นต้น

นอกจากนี้งานวิจัยของ ระดม ยังมีข้อสรุปที่น่าสนใจคือ ในการเปรียบเทียบระหว่างผู้นำและบุคคลทั่วไปที่มีใช้ผู้นำชุมชนโดยใช้ตัวแปรอิสระ 13 ตัว เพื่อค้นหาความแตกต่างระหว่างผู้นำกับคนที่มีใช้ผู้นำพบว่า ตัวแปรรายได้, การถือครองที่ดิน, อาชีพ, การศึกษา, การมีตำแหน่ง, การใช้สื่อสารมวลชน และการมีโลกทัศน์กว้าง รวม 7 ตัวเท่านั้นที่สามารถอธิบายความแตกต่างระหว่างผู้นำและผู้มีใช้ผู้นำ แต่ในจำนวนทั้ง 7 ตัวนี้ การมีตำแหน่งและรายได้ เป็นตัวแปรที่สามารถอธิบายความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติมากที่สุด ซึ่งก็สอดคล้องกับงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นอื่นๆ อย่างเช่น งานของ จักรกฤษณ์ ที่มีสมมติฐานว่า ทรัพย์สินสมบัติและตำแหน่งหน้าที่ เป็นคุณสมบัติสำคัญที่ทำให้บุคคลในสังคมไทยได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลชั้นนำ

การศึกษาของ ระดม เป็นการขยายกรอบความคิดเกี่ยวกับผู้นำและชนชั้นนำในชนบทให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น นับเป็นจุดเด่นเมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาชิ้นอื่น และเป็นตัวแบบที่ดีในการศึกษาวิจัย นอกจากนี้การวิจัยชิ้นนี้ยังยืนยันทฤษฎีการแบ่งชั้นทางสังคมและชนชั้นนำที่ว่า ตำแหน่งและรายได้มีความสำคัญ แต่ฐานหลักของอำนาจและอิทธิพล จะได้มาจากตำแหน่งหน้าที่มากกว่าความมั่งคั่ง ชนชั้นนำที่อยู่ชั้นบนสุด ในโครงสร้างรูปปิรามิดจะมีลักษณะสำคัญคือ การดำรงตำแหน่งมากกว่าคนอื่น ลักษณะรองลงมาก็คือความมั่งคั่ง ซึ่ง

หากกล่าวในแง่การวิเคราะห์แล้ว อาจสรุปได้ว่าในสังคมแบบจารีตประเพณีของไทย มีความเป็นไปได้ที่ตำแหน่งทางสถาบันเป็นตัวกำหนดฐานะชนชั้นนำมากกว่าความมั่งคั่ง

นอกจากนี้ยังมีงานของกมล ประเสริฐกุล⁴⁰ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ศึกษาถึงชนชั้นนำที่มีอำนาจในชุมชนด้วย โดยศึกษาเรื่อง โครงสร้างอำนาจและความรู้สึกสมรรถนะทางการเมืองของชนชั้นนำท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีชนชั้นนำตำบลหนึ่งของอำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

วิธีการศึกษาที่ใช้คือ วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากควมมีชื่อเสียงอีกเช่นกัน และใช้กลุ่มประชากรศึกษา 2 กลุ่ม กลุ่มแรกได้แก่ชาวบ้านที่เป็นหัวหน้าครอบครัวจำนวน 668 คน กลุ่มที่สอง ได้แก่ ชนชั้นนำที่ได้รับการระบุตัวโดยกลุ่มแรก มีจำนวน 122 คน ซึ่งคล้ายกับวิธีการศึกษาของ จักรกฤษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูลกระทำโดยวิธีการสัมภาษณ์ตามแบบที่กำหนดไว้ทั้ง 2 กลุ่ม ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า ชนชั้นนำในหมู่บ้านที่ได้รับการยอมรับให้เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญภายใต้การตัดสินใจต่อปัญหาที่สำคัญๆ ในชุมชนจะมีคุณลักษณะ 2 ประการคือ ประการแรก เป็นบุคคลที่สนใจและทุ่มเทการทำงานเพื่อส่วนรวม ประการที่สอง การได้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่สำคัญในหมู่บ้าน ส่วนปัจจัยที่อธิบายความแตกต่างในระดับชั้นของอำนาจ (ต่ำ-กลาง-สูง) คือ การดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าว โดยเฉพาะตำแหน่งในสภาตำบล โดยมักเป็นกลุ่มคนที่สนใจติดตามข่าวสารทางการเมือง ส่วนปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ เพศ อายุ สถานที่เกิด ระยะเวลาที่อาศัยในหมู่บ้าน ระดับการศึกษา ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยส่วนใหญ่ข้างต้น และนอกจากนี้ผลจากการศึกษายังค้นพบว่า ชนชั้นนำของตำบลที่รู้สึกว่าคุณมีสมรรถนะทางการเมืองในระดับชาติและระดับชุมชนอยู่ในระดับสูงหรือระดับปานกลางค่อนข้างไปทางสูง ก็จะมีแนวโน้มที่จะมีสมรรถนะทางการเมืองในระดับชุมชนสูงด้วย

งานวิจัยทางด้านการเมืองท้องถิ่น

งานของ ศิริศักดิ์ ศิริมังคะลา⁴¹ เป็นงานที่น่าสนใจชิ้นหนึ่งที่ศึกษาถึงการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาลของไทย โดยศึกษากรณีเทศบาลเมืองอุทัยธานี ช่วงปี 2528-2533 พบว่า ที่รูปแบบเทศบาลไม่สามารถเป็นสถาบันหลักในการพัฒนาการเมือง

⁴⁰ กมล ประเสริฐกุล, "โครงสร้างอำนาจและความรู้สึกสมรรถนะทางการเมืองของชนชั้นนำท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีชนชั้นนำตำบลหนึ่งของอำเภอกันตัง จังหวัดตรัง" (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527).

⁴¹ ศิริศักดิ์ ศิริมังคะลา, "ความขัดแย้งในการเมืองท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองอุทัยธานี พ.ศ. 2528-2533" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533).

การปกครองในระบบประชาธิปไตยได้อย่างแท้จริง เพราะปัญหาจากกลุ่มการเมืองที่รวมกลุ่มกันจากรากฐานความสัมพันธ์ส่วนตัวตามระบบอุปถัมภ์และระบบพรรคพวกระหว่างผู้นำกับสมาชิก มีลักษณะยึดถือตัวบุคคลมากกว่าหลักการหรือนโยบายกลุ่ม และจากตรงนี้เอง กลุ่มจึงอ่อนแอเพราะแตกแยก ชัดแจ้งง่าย และไม่มีความต่อเนื่อง ซึ่งความชัดแจ้งดังกล่าวเป็นผลจากการแข่งขันกันเข้าสู่อำนาจ เพื่อจะได้เป็นผู้จัดสรรประโยชน์ทางการเมืองท้องถิ่น ความอ่อนแอของกลุ่มส่งผลต่อการปกครองรูปแบบเทศบาลที่ล้มเหลว

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้แสดงถึงปัญหาในระบบอุปถัมภ์เป็นตัวปัญหาต่อระบบประชาธิปไตย และการบริหารงาน เพราะผู้อุปถัมภ์มีหลายกลุ่ม แยกแยกทะเลาะกัน และภายในกลุ่มเองก็รวมตัวกันโดยยึดตัวบุคคลจึงไม่มั่นคง สามารถแตกสลายได้ง่าย ซึ่งลักษณะดังกล่าวก็เป็นปัญหาการปกครองท้องถิ่นอย่างหนึ่งที่เป็นอุปสรรคทำให้การปกครองท้องถิ่นดำเนินการได้ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร แต่จะแตกต่างกับปัญหาท้องถิ่นที่เมืองพัทยา ซึ่งมีปัญหาจากระบบอุปถัมภ์เช่นกัน แต่เป็นระบบอุปถัมภ์ที่มีต่อกลุ่มการเมืองหนึ่งจนทำให้เข้มแข็งกว่ากลุ่มการเมืองอื่นๆ ในสังคม ผลก็คือ ไม่ใช่ปัญหาการแตกแยกระหว่างกลุ่มการเมืองนำไปสู่ปัญหา แต่เป็นการยึดเหนี่ยวกันไว้แน่นเกินไปของกลุ่มการเมืองเดียว จนเกิดการผูกขาดอำนาจซึ่งเป็นปัญหา

งานวิจัยทางด้านการเมืองการปกครองเมืองพัทยา

งานวิจัยเกี่ยวกับเมืองพัทยา โดยส่วนใหญ่มักกล่าวถึงรูปแบบโครงสร้างเมืองพัทยา ปัญหาต่างๆ ของเมืองพัทยา โดยเฉพาะในแง่ของสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ พร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ไข แต่การศึกษาปัญหาเมืองพัทยาในแง่การเมืองและกลุ่มการเมืองท้องถิ่น หรือโครงสร้างอำนาจยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดศึกษาเรื่องทำนองดังกล่าวไว้เลย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเป็นปัญหาที่แท้จริงเป็นรากเหง้าแห่งปัญหาอื่นๆ ของเมืองพัทยา และหากแก้ไขได้จะเป็นการแก้ที่ต้นเหตุ ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับเมืองพัทยาก่อนหน้านี้จะศึกษาเพื่อแก้ปัญหาที่ปลายเหตุทั้งสิ้น เพราะส่วนใหญ่ล้วนแล้วแต่ศึกษาได้ผลสรุปมาว่า ปัญหาเมืองพัทยาก่อเกิดเพราะรูปแบบโครงสร้างการบริหารที่ผิดพลาดล้มเหลว หรืออย่างน้อยก็เพราะการนำมาใช้ไม่เหมาะสมกับเมืองพัทยา เนื่องจากสาเหตุต่างๆ เช่น การที่นำเอาระบบของอเมริกามาใช้ แต่นำมาใช้เพียงบางส่วน จึงไม่บรรลุเป้าหมายอย่างที่หวังไว้ในตอนเริ่มแรก เพราะนำรูปแบบของระบบราชการมาใช้ในการควบคุมการทำงานบางส่วน เพราะความไม่พร้อมของประชาชน เพราะความไม่พร้อมของนักการเมืองท้องถิ่น หรือเพราะเหตุผลอื่นๆ แต่ไม่มีการมองไปที่ประเด็นอื่นนอกเหนือจากเรื่องโครงสร้างการบริหารอย่างชัดเจนเลย

อย่างไรก็ตาม ยังจำเป็นต้องสำรวจงานวิจัยเหล่านี้ เพื่อความเข้าใจปัญหาที่แท้จริงอันเป็นรากเหง้าแห่งปัญหาทั้งปวงของเมืองพัทยายังไปกว่าปัญหาด้านโครงสร้างการบริหารของเมืองพัทยา ดังที่ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานไว้ จึงขอเสนอผลงานวิจัยต่างๆ ไว้พอสังเขปต่อไป

สาเหตุสำคัญของปัญหาเมืองพัทยา ส่วนใหญ่จะให้คำตอบว่า เกิดจากรูปแบบโครงสร้างในการบริหาร เพราะมีโครงสร้างที่ไม่ชัดเจน และไม่เหมาะสม จนกระทั่งสร้างความเข้าใจผิดและความสับสนระหว่างปลัดเมืองพัทยา กับนายกเมืองพัทยา ประกอบกับการไม่เข้าใจของประชาชนในแง่โครงสร้างรูปแบบระบบเทศบาลแบบผู้จัดการ และผู้บริหารเองก็ไม่รู้ ไม่เข้าใจในหน้าที่ของตน

ทางแก้ปัญหาก็คือต้องปรับปรุงแก้ไขในแง่โครงสร้าง ให้สอดคล้องเหมาะสมกับเมืองพัทยา ซึ่งอาจจะแก้แต่เพียงเล็กน้อย คือ การปรับปรุงรูปแบบ หรือ แก้ในสาระสำคัญคือ เปลี่ยนรูปแบบการบริหารแล้วแต่ข้อเสนอของผู้วิจัยแต่ละคนไป

ผู้วิจัยที่เสนอถึงสภาพปัญหาของเมืองพัทยาในลักษณะดังกล่าวนี้คือ วันชัย บั้นเอี่ยม⁴² และเสนอว่า รูปแบบเมืองพัทยาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเหมาะสมดีแล้ว แต่ควรปรับปรุงบ้างเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนทั้งฝ่ายประชาชน ปลัดเมืองพัทยา และนายกเมืองพัทยาด้วย

ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับ อรุณ รักธรรม⁴³ ที่มีความเห็นว่า ปัญหาเมืองพัทยายู่ที่การบริหารงานของเมืองพัทยา แต่ต่างกันตรงที่ งานชิ้นนี้ศึกษาปัญหาการบริหารจากทัศนะของกลุ่มคนหลายๆ ฝ่าย คือ ทัศนะจากประชาชน จากข้าราชการเมืองพัชานักธุรกิจในเมืองพัทยา เจ้าหน้าที่รัฐวิสาหกิจ นายกเทศมนตรี เทศมนตรี ปลัดเทศบาลอื่นๆ นักวิชาการ และนักท่องเที่ยว โดยการทำแบบสอบถามแล้วประมวลผล เพื่อเปรียบเทียบและหาข้อสรุปถึงปัญหาการบริหารงานเมืองพัชจากคนกลุ่มต่างๆ ซึ่งข้อสรุปปัญหาที่ได้ได้แก่ การสับสนในตำแหน่งชื่อเรียก หรือการระบุว่าเมืองพัชามีปัญหาสิ่งแวดล้อมอะไรบ้าง เช่น ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาน้ำเสีย เป็นต้น

⁴² วันชัย บั้นเอี่ยม, "การบริหารเมืองพัช" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525).

⁴³ อรุณ รักธรรม, รายงานการวิจัยเรื่อง "บทบาทของเมืองพัชในการพัฒนาประเทศ" (มปท: มปป.).

งานวิจัยชิ้นนี้ตั้งเป้าของปัญหาอยู่แล้วที่เรื่องการบริหารงานเมืองพัทยา ข้อมูลจึงเสนอแต่ปัญหาด้านการบริหารด้านเดียว แต่อย่างไรก็ตาม ผลสรุปก็คือ ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าการบริหารงานเมืองพัทยาในรูปแบบผู้จัดการเทศบาลล้มเหลว

งานของ วัลลภ ศิริเลิศตระกูล⁴⁴ ก็มีความเห็นว่าปัญหาเมืองพัทยาก่อจากรูปแบบโครงสร้างการบริหารเป็นหลักเช่นกัน โดยเห็นว่ารูปแบบเทศบาลแบบผู้จัดการที่นำมาใช้กับเมืองพัทยานั้น ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ทำให้การบริหารไม่บรรลุเป้าหมาย ซึ่งผลการศึกษาคือ ปัญหาเกิดเพราะรูปแบบเมืองพัทยานั้นแตกต่างจากแนวความคิดรูปแบบเดิมที่ใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกาและแคนาดา มาก เพราะระเบียบการบริหารราชการของไทย รวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางในทุกด้าน รวมถึงการนำระเบียบกฎหมายที่ใช้กับเทศบาลทั่วไปของไทยมาใช้บังคับกับเมืองพัทยา โดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมทางการเมืองของเมืองพัทยา แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของเมืองพัทยาในระบบผู้จัดการเทศบาล แต่ไม่ใช่ว่าระบบไม่ดี แต่ไม่เหมาะสมกับสภาพของเมืองพัทยานามากกว่า เนื่องจากการนำมาใช้แบบครึ่งๆ กลางๆ นั้นก็หมายความว่าถ้านำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพและลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น ก็น่าจะดีขึ้น

งานของ สุธกิติน ชัยผดุง⁴⁵ ก็มุ่งประเด็นไปที่ประเด็นเรื่องระบบการบริหารงานแบบผู้จัดการเทศบาลที่นำมาใช้กับเมืองพัทยานั้นมีปัญหาเช่นเดียวกับงานข้างต้น และเห็นควรที่จะทบทวนความสำเร็จ และความล้มเหลวของการบริหารงานเมืองพัทยา โดยมีจุดประสงค์หาสาเหตุของการบริหารเมืองพัทยานั้นมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร โดยศึกษาเป็นประเด็นต่างๆ ที่ชัดเจนกว่าของคนอื่น คือ

1. ระบบบริหารแบบผู้จัดการเทศบาลของเมืองพัทยานี้เหมือนหรือต่างจากระบบผู้จัดการเทศบาลของอเมริกาอย่างไร เหมาะสมกับเมืองพัทยาหรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร ซึ่งพบว่า ด้านระเบียบและวิธีการปฏิบัติแตกต่างจากระบบของสหรัฐอเมริกา เพราะเมืองพัทยายังมีลักษณะตามระเบียบทางราชการ มีข้อกฎหมายบังคับมากมาย ทำให้ปลัดเมืองพัทยาไม่มีอำนาจอิสระเต็มที่ในการบริหารงาน ประกอบกับโครงสร้าง และอำนาจหน้าที่ไม่เหมาะสมจึงก่อให้เกิดปัญหากันระหว่างสภาเมืองพัทยานั้นกับปลัดเมืองพัทยาเสมอ ประกอบกับการควบคุมจากส่วนกลางมากเกินไป ทำให้ขาดความคล่องตัวในการบริหารงาน

⁴⁴ วัลลภ ศิริเลิศตระกูล, "การปกครองท้องถิ่นเมืองพัทยา: ปัญหาและแนวทางแก้ไข" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539).

⁴⁵ สุธกิติน ชัยผดุง, "ระบบการบริหารของเมืองพัทยา: ปัญหาและแนวทางแก้ไข" (สารนิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539).

2. ปัญหาการบริหารงานเมืองพัทยาในด้านอื่นๆ นอกจากในด้านโครงสร้างหรือระบบการบริหารมีอะไรบ้าง ซึ่งได้คำตอบคือ ด้านปัญหารายได้ไม่เพียงพอ ปัญหาการบริหารงานบุคคลไม่มีประสิทธิภาพและไม่คล่องตัว ปัญหาการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนภายในเขต และปัญหาการขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่น และรัฐวิสาหกิจที่ไม่ประสานร่วมมือกัน ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ทำให้เมืองพัทยาไม่สามารถทำหน้าที่ที่มีอยู่ตามกฎหมายให้เกิดผลดีมีประสิทธิภาพเต็มที่

สำหรับแนวทางแก้ไข จะต้องแก้ไขกฎหมายข้อบังคับ และระเบียบเกี่ยวกับการบริหารงานของเมืองพัทยาให้มีการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและปรับปรุงรูปแบบการบริหารเมืองพัทยาใหม่ โดยหันมาใช้รูปแบบนายกเทศมนตรี และสภาอย่างกรุงเทพมหานคร ซึ่งน่าจะทำให้การบริหารเมืองพัทยามีประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ของการปกครองท้องถิ่นได้

งานของ ราตรี วิไล⁴⁶ แตกต่างจากทุกคนข้างต้น เพราะไม่ได้เห็นว่าปัญหาอยู่ที่รูปแบบการบริหารเมืองพัทยาไม่ดีไม่เหมาะสมและการปรับปรุงโครงสร้างจะเป็นตัวการสำคัญที่จะทำให้ลดปัญหาเมืองพัทยาไปได้ แม้จะเห็นว่ารูปแบบเทศบาลระบบผู้จัดการล้มเหลวก็ตาม เนื่องจากไม่สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ที่สั่งสมมาตลอดระยะเวลาที่ใช้การปกครองท้องถิ่นรูปแบบสภาและผู้จัดการ และสาเหตุก็คือนโยบายการกระจายอำนาจของรัฐ และสภาพทางการเมืองและวัฒนธรรมทางสังคมของไทยที่ไม่สอดคล้องกัน พร้อมทั้งเสนอเพิ่มเติมว่าการที่กระทรวงมหาดไทยเสนอร่างพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. ฉบับใหม่ขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาของเมืองพัทยานั้น เป็นเพียงหลบเลี่ยงเพื่อให้อาณาเขตความขัดแย้งในบทบาทและหน้าที่ของนายกเมืองพัทยา สมาชิกสภาเมืองพัทยา และปลัดเมืองพัทยาลดหายไป หากแต่มิได้หมายความว่า รูปแบบการบริหารแบบเทศบาลนครที่กำหนดขึ้นมานั้น จะสามารถแก้ปัญหาทั้งหลายของเมืองพัทยาได้

เหตุที่ ราตรี มีความเห็นว่าแม้รูปแบบเดิมจะล้มเหลว แต่การใช้รูปแบบใหม่ ก็ไม่ใช่ว่าจะแก้ปัญหาได้นั้น เป็นเพราะว่าสภาพที่ปรากฏในปัจจุบันของการปกครองรูปเทศบาลก็ยังมีปัญหาเรื่องประสิทธิภาพในการบริหาร อันสืบเนื่องมาจากโครงสร้างและหน้าที่ของเทศบาลที่ไม่เหมาะสม ความเป็นอิสระของเทศบาล ปัญหาด้านการคลัง สมรรถนะและ

⁴⁶ ราตรี วิไล, "ความล้มเหลวของการบริหารแบบสภาและผู้จัดการ: กรณีตัวอย่าง การกระจายอำนาจในการปกครองท้องถิ่นไทย" (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารรัฐกิจ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537).

ประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเทศบาล การเมืองในเทศบาล รวมตลอดจนถึง การเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองตนเองของประชาชน

จากการศึกษาของ วาตรี จึงสามารถสรุปได้ว่า ผลสำเร็จของการปกครองท้องถิ่นรูปแบบใดก็ตาม จะเกิดขึ้นได้ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับรูปแบบหรือโครงสร้างทางการบริหารแต่เพียงอย่างเดียว เพราะถึงแม้รูปแบบจะดีและมีความเป็นประชาธิปไตยมากเพียงใด หากแต่ถ้าขาดซึ่งความจริงใจและความเข้าใจซึ่งหมายรวมไปถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบที่แต่ละฝ่ายจะพึงมี ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายรัฐบาล อันได้แก่ คณะรัฐมนตรี หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ กระทรวงมหาดไทย และฝ่ายประชาชน อันได้แก่ ประชาชนในท้องถิ่น และนักการเมือง ผู้ซึ่งอาสาประชาชนเข้ามาเป็นตัวแทนในการบริหารกิจการของท้องถิ่น รวมถึงข้าราชการท้องถิ่น สู้ตายแล้ว การปกครองท้องถิ่นนั้นก็คงจะล้มเหลวได้ในที่สุด ส่วนวิธีในการศึกษาวิจัย เป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเพียงอย่างเดียว งานชิ้นนี้จึงแตกต่างจากงานชิ้นอื่นๆ ตรงที่ไม่ได้สรุปว่าปัญหาเกิดจากรูปแบบ และเชื่อว่า รูปแบบจะดีเพียงใดก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ และตัวรูปแบบเทศบาลเองก็มีปัญหา และต้องแก้โดยที่ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและจริงใจในการร่วมมือช่วยกันแก้ปัญหา

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดพบว่า มีประเด็นสำคัญที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ โดยสามารถอธิบายได้เป็น 3 ส่วนตามที่ได้แบ่งไว้ในตอนต้น กล่าวคือ

1. งานวิจัยทางด้านโครงสร้างอำนาจในชุมชน

จากงานวิจัยทั้ง 8 ชิ้นที่ได้รวบรวมไว้ สามารถสรุปได้ดังนี้

- ที่มาของชนชั้นนำในสังคมไทยมาจากระบบบริหารราชการของไทย หรือการมีตำแหน่งทางการที่เคยมีในอดีตและกำลังมีอยู่ในปัจจุบันเป็นสิ่งสำคัญ และกลุ่มข้าราชการจะมีอิทธิพลต่อผู้นำท้องถิ่นมาก

- ผู้มีรายได้ดีหรือมีฐานะทางเศรษฐกิจดี จะได้รับการสนับสนุนให้มีบทบาทเป็นผู้นำ บุคคลประเภทนี้จะมีโอกาสเป็นผู้มีชื่อเสียงและมีอิทธิพลมากกว่าคนอื่นในชุมชน

- ทรัพย์สินสมบัติ และตำแหน่งหน้าที่ทำให้บุคคลในชุมชนได้รับการยกย่องว่าเป็นชนชั้นนำ แต่ฐานหลักของอำนาจและอิทธิพล จะได้จากตำแหน่งหน้าที่ทางสถาบันมากกว่าปัจจัยอื่น (เช่น เพศ อายุ สถานที่เกิด ระยะเวลาที่อาศัยในหมู่บ้าน ระดับการศึกษา) ชนชั้น

นำจะมีลักษณะรวมศูนย์อำนาจและต่างกับประชาชนทั่วไปด้านอำนาจ ฐานะทางเศรษฐกิจ และสถานภาพทางสังคม

- ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มข้าราชการและผู้นำในชุมชน หากมองในระบบอุปถัมภ์ของสังคมไทย พบว่า กลุ่มข้าราชการจะทำหน้าที่เป็นผู้อุปถัมภ์ผู้นำท้องถิ่นอีกทีหนึ่ง
- วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาจากเอกสาร การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์ เพื่อระบุตัวผู้นำ หรือชนชั้นนำ โดยพิจารณาจากชื่อเสียง และพิจารณาจากความเป็นผู้นำทางความคิดเห็น โดยชนชั้นนำทุกคนจะเป็นผู้นำทางความคิดเห็น แต่ผู้นำทางความคิดเห็น ไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกในกลุ่มชนชั้นนำก็ได้

ประโยชน์จากงานวิจัยด้านนี้คือ การให้ภาพชนชั้นนำในเมืองไทยว่า มีที่มาจากระบบบริหารราชการของไทยเป็นสำคัญ และการเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี จะมีโอกาสเป็นผู้นำในชุมชนได้ง่ายกว่าบุคคลอื่น และเสนอวิธีการรวบรวมข้อมูลในการค้นพบชนชั้นนำ โดยพิจารณาจากชื่อเสียง และผู้นำทางความคิด ซึ่งเป็นการเสนอการมองชนชั้นนำเพิ่มเติมจากที่สามารถรับรู้ได้จากตำแหน่งที่เป็นทางการ ทั้งนี้จะใช้การศึกษาและทำความเข้าใจสภาพเมืองพัทยาซึ่งน่าจะมีลักษณะเช่นเดียวกับงานวิจัยต่างๆ ได้ค้นพบมาแล้ว และสามารถหาแนวทางที่เหมาะสมในการรวบรวมข้อมูล เพื่อสามารถเห็นภาพชนชั้นนำในเมืองพัทยาได้อย่างเหมาะสม

2. งานวิจัยด้านการเมืองท้องถิ่น

- กลุ่มการเมืองจะรวมตัวกันโดยยึดติดตัวบุคคลมากกว่านโยบายกลุ่ม อาศัยรากฐานความสัมพันธ์ส่วนตัวตามระบบอุปถัมภ์และระบบพรรคพวก ระหว่างผู้นำกับสมาชิก กลุ่มการเมืองต่างๆ ในชุมชนจึงแตกแยก ชัดแย้ง และไม่ต่อเนื่อง เพราะมีการแข่งขันกันเข้าสู่อำนาจ อันเป็นปัญหาด้านหนึ่งของการเมืองท้องถิ่นที่ทำให้การบริหารไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประโยชน์จากงานวิจัยด้านนี้คือ สามารถเห็นแง่มุมของปัญหาการบริหารการเมืองท้องถิ่นที่อาจเกิดจากการแตกแยกของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน แต่ก็ยังมีอีกแง่หนึ่งของปัญหาการเมืองท้องถิ่นที่นอกจากมีหลายกลุ่มที่แตกแยกมากจึงนำไปสู่ปัญหาแล้ว ยังเพราะการมีกลุ่มเดียวผูกขาด ก็สามารถสร้างหรือนำไปสู่ปัญหาการบริหารได้เช่นกัน ดังปรากฏในการเมืองของเมืองพัทยาที่จะทำการศึกษาวิจัยต่อไป

3. งานวิจัยด้านการเมืองการปกครองเมืองพัทยา

งานวิจัยส่วนใหญ่มักจะเสนอว่า รูปแบบเมืองพัทยาส่วนใหญ่เหมาะสมดีแล้ว แต่ควรปรับปรุงในส่วนจากรูปแบบ ให้เหมาะสมกับสภาพเมืองพัทยา ซึ่งระดับการปรับอาจมากถึงขนาดเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างการบริหาร หรือเล็กน้อยโดยการปรับปรุงโครงสร้าง ซึ่งเชื่อว่า จะสามารถทำให้เมืองพัทยาทำงานได้มีประสิทธิภาพ และสามารถแก้หรือบรรเทาปัญหาที่สะสมได้ในที่สุด ซึ่งก็หมายความว่า หากเมืองพัทยายังไม่สามารถปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างการบริหารแล้ว ก็จะไม่สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ ซึ่งข้อพิจารณาดังกล่าวเป็นการกล่าวโทษสาเหตุของปัญหาว่าเป็นเพราะรูปแบบโครงสร้างการบริหารเป็นสำคัญ แต่ก็ยังมีงานวิจัยชิ้นหนึ่งคือของ ราตรี วิไล ที่ไม่ได้กล่าวโทษที่รูปแบบเป็นตัวการของปัญหา เพราะไม่ว่าจะมีรูปแบบการบริหารเช่นใด แต่ถ้าบุคลากรยังเป็นคนเดิมก็ไม่สามารถแก้ไขอะไรได้ นั่นคือต้องแก้ปัญหาเมืองพัทยาโดยการปรับปรุงพฤติกรรมผู้บริหารทั้งฝ่ายการเมือง และข้าราชการประจำ และสร้างความเข้าใจให้กับประชาชน เป็นการมองปัญหาในแง่ของพฤติกรรมที่ปฏิบัติจริง

จากการสำรวจงานวิจัยในส่วนนี้ พบว่า เป็นแง่หนึ่งของปัญหาที่เกิดขึ้นกับเมืองพัทยา รูปแบบเมืองพัทยาคควรได้รับการแก้ไข ซึ่งน่าจะช่วยบรรเทาปัญหาเมืองพัทยาได้ หากมีการปรับปรุงรูปแบบ แต่นอกจากประเด็นปัญหาดังกล่าวแล้ว ปัญหาในแง่พฤติกรรมก็น่าสนใจเช่นเดียวกัน แต่สำหรับงานของผู้วิจัยชิ้นนี้จะเสนอว่า ตัวพฤติกรรมของชนชั้นนำ หรือผู้มีอำนาจตัดสินใจในเมืองพัทยาเป็นตัวสำคัญที่สุดที่จะทำให้การบริหารเมืองพัทยาจะก้าวหน้าได้เพียงใด ปัญหาของเมืองพัทยาเนื่องเพราะว่า มีการกระจัดตัวของชนชั้นนำ หรือการผูกขาดอำนาจของกลุ่มการเมืองเพียงกลุ่มเดียว ซึ่งเป็นสาระสำคัญ หรือรากเหง้าของปัญหาทั้งปวง อันจะสำคัญยิ่งกว่าการมองปัญหาในแง่โครงสร้างการบริหาร และหากสามารถแก้ปัญหาตรงนี้ได้ จะทำให้เพิ่มความรับผิดชอบของฝ่ายรัฐบาล และประชาชนในท้องถิ่นตามมาด้วย ซึ่งจะพบคำอธิบายในบทต่อไป